

II. Digitális kutatósmódszertan – információk és adattárak, tudástartalmak keresése, értékelése, hasznosítása

A fejezet célkitűzése

Az adatok megkereséséhez, rendszerezéséhez, feldolgozásához, információvá alakításához és új tudás létrehozásához az információbőség korában új kompetenciákra és készségekre van szükség. Már nem az adatok és az információk rendelkezésre állásának kérdésköre jelenti a problémát, hanem sokkal inkább az, hogy hol és hogyan találhatjuk meg a keresett releváns információt, hogyan tudjuk a forrásokat értékelni, tudunk-e forráskritikával élni, és végül, de nem utolsósorban, hogyan tudjuk a forrásokat etikus módon felhasználni.

A fejezet célkitűzése, hogy bemutassa az információkeresés és információfeldolgozás folyamatát, technikáit, a forrásokat, a forráskritika fontosságát, valamint az etikus forráshivatkozásokat. Mindehhez a fejezet igénybe veszi az IKT-eszközök által kínált lehetőségeket.

Kihasználva az elektronikus jegyzet nyújtotta lehetőséget, a lábjegyzetekben további forrásokra, olvasnivalóra történő utalásokat helyeztünk el.

Információs túlterheltség, információmenedzsment

Az információs túlterheltség jelensége nem újszerű fejlemény, azonban a digitális információkezelés előretörésével, majd a világháló megjelenésével felerősödött.¹

„A világon az adatok 90% -át az elmúlt két évben hozták létre. Ezek az adatok mindenhonnan származnak: a vásárlói információk összegyűjtésére használt érzékelők, a közösségi oldalakon történő bejegyzések, digitális képek és videók, vásárlási tranzakciók és mobiltelefon GPS-jelek, hogy csak néhányat említsünk” – írta Ralph Jacobson, az IBM globális kiskereskedelmi elemzési portfóliómarketing-menedzsere 2013-ban egy cikkében.²

„Az adatok 90%-át az elmúlt két évben hozták létre” szöveg azóta is visszatérő mondat az interneten, például Jacquelyn Bulao 2020-as blogbejegyzésében is megjelenik, amely 2020-as adatokra vonatkozik.³ Ez is felhívja a figyelmet arra, hogy mindig ellenőrizni kell a forrásokat. Fontos a megbízható források ismerete, használata, illetve szabadszavas internetes keresések esetében az első 10 találatnál több áttekintése. (Ennek módszerével a fejezet későbbi része foglalkozik.)

A web szülőatyjaként ismert Tim Berners-Lee által 1989-ben megjelentetett, a világháló alapjait lefektető indítványa magyarra fordítva „Az információmenedzsment: egy javaslat”⁴ címet viselte. A kiinduló probléma szerint az információk rendelkezésre álltak ugyan, azonban egymástól

¹ IGI Global: *What is Information Overload*.

² Ralph Jacobson: 2.5 Quintillion Bytes of Data Created Every Day. How does CPG & Retail manage it? *Web.archive.org*, 2013.

³ Jacquelyn Bulao: *How Much Data Is Created Every Day in 2020?* *Techjury.net*, 2020. szeptember 10.

⁴ Tim Berners-Lee: *Information Management: A Proposal*. *Cds.cern.ch*, 1989.

elkülönülten, ezért „nyomozni” kellett a kutatások után. A megoldást a hiperhivatkozás jelentette a digitális térben, mintegy a tudományos publikálásban elvárt hivatkozás analógiájaként. A világháló megjelenése tette lehetővé a könnyű hozzáférést a szabadon vagy előfizetői adatbázisokban található információhoz, tartalmakhoz. Az információk rendelkezésre állnak, azonban sok félrevezető vagy éppen hamis információ is megtalálható (lásd álhírek). Tim Berners-Lee az elmúlt évtizedekben többször is aggodalmát fejezte ki az internet fejlődési irányával kapcsolatban.⁵

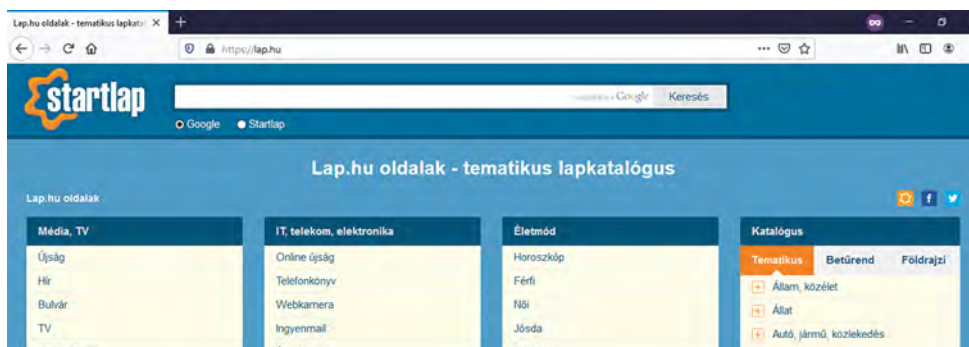
Keresés

„Az egész oktatásügyet az egész világon mindenütt,
amerre csak jártam, egy nagy tévedés hatja át,
egy óriási tévedés. Azt hiszik, hogy a könyv arra való,
hogy az ember a tartalmát belepréselje a fejébe. Nézetem
szerint a fej gondolkodásra való. A könyv pedig arra,
hogy ne kelljen mindent fejben tartani.”
Szent-Györgyi Albert

Amint azt láhattuk, az adatok és az interneten rendelkezésre álló információ mennyiségének növekedése következtében a szükséges információ megtalálása a lehetetlennel lenne határos, ha nem állnának rendelkezésünkre különböző keresők.

Alapvetően kétfajta keresőt különböztethetünk meg, kulcsszavas, illetve tematikus keresőket.

A tematikus keresők esetében témakörökből választhatunk. Ilyen tematikus kereső például a lap.hu, a Startlap család része. Többek között a közösségi média térnyerése miatt az ilyen típusú katalógusoldalak háttérbe szorultak, inkább tematikus szakportálok vették át a helyüket. Így például ebbe a kategóriába sorolható a Wikipédia⁶ is. (A tudományos kiadók folyóiratait egy portálon publikáló oldalak is tartozhatnak a tematikus keresők közé.)

2.1. ábra: Példa tematikus keresőre

Forrás: Startlap [képernyőkép], a szerző szerkesztése

⁵ Néhány példa: Alaposan megváltoztatná az internetet az ember, aki az egészet kitalálta. *Hvg.hu*, 2016; 30 Years on, What's Next #ForTheWeb? *Webfoundation.org*, 2019; How Much Data is Created Every Day? *Techjury.net*.

⁶ A fejezet későbbi része bemutatja, miért ne a Wikipédiára hivatkozzunk.

A másik keresési lehetőség a kulcsszavas internetes keresők használata. Az ilyen típusú internetes keresőmotorok működési elvével és algoritmusával szélesebb körben amiatt kezdtek foglalkozni, hogy az organikus találati listán⁷ minél jobb helyezést érjenek el a weblaptulajdonosok. A keresőoptimalizálás (SEO – Search Engine Optimization) lényege, hogy bizonyos kulcsszavakra keresve minél előkelőbb helyen jelenjen meg az adott weboldal, ezáltal nagyobb látogatottságot érjen el.

A keresőmotorok működési elve 3 szintet foglal magában.

1. Feltérképezés: az úgynevezett robotok (*spider* vagy *web crawler*) előre meghatározott algoritmusok alapján meglátogatják, feltérképezik az internetes oldalakat, követik a rajtuk található linkeket, amelyek által további oldalakat térképeznek fel. Ezeket az eredményeket a következő lépésben feldolgozzák.
2. Indexelés: az indexelés során a feltérképezési folyamat keretében talált tartalmat tárolják és rendszerezik. Amint egy weboldal bekerül az indexbe, a releváns lekérdezések eredményeként már megjelenhet a találati listában. „A Google Keresés indexe weboldalak százmilliárdjait tartalmazza, mérete pedig jóval meghaladja a 100 000 000 gigabyte-ot. Olyan ez, mint egy könyv tárgymutatója – külön bejegyzéssel minden indexelt weboldal minden egyes szavához.”⁸
3. Rangsorolás: a különféle keresők különböző rangsorolási módszereket alkalmaznak a találatok sorrendjének meghatározására. A rangsorolás figyelembe veszi a felhasználók korábbi kereséseit, preferenciáit, földrajzi lokációját, de akár még azt is, hogy mobil eszközt használnak. (Ennek feltétele, hogy vagy ugyanazon eszközről, vagy például a Google-fiókba bejelentkezve hajtsa végre a keresést a felhasználó.) Ezért a találati listák többnyire személyre szabottak. A Google 2016-ban bevezette a mesterségesintelligencia-alapú rangsorolást.⁹

Az internet korai szakaszában léteztek még úgynevezett metakeresők¹⁰ is, amelyek egyszerre több keresőmotorra küldték el a keresési kérdést, és az azoktól visszakapott találatokat összegezték.

2020 októberében a Bing a világ keresési piacának 6,18%-át tette ki, míg a piacvezető Google piaci részesedése 88,14% volt. A Baidu kínai keresőmotor piaci részesedése 0,59% volt. A 2.2. ábra a keresési lekérdezések nagysága szerint mutatja az egyes keresők 2020. januári állapot szerinti piaci részesedését.¹¹

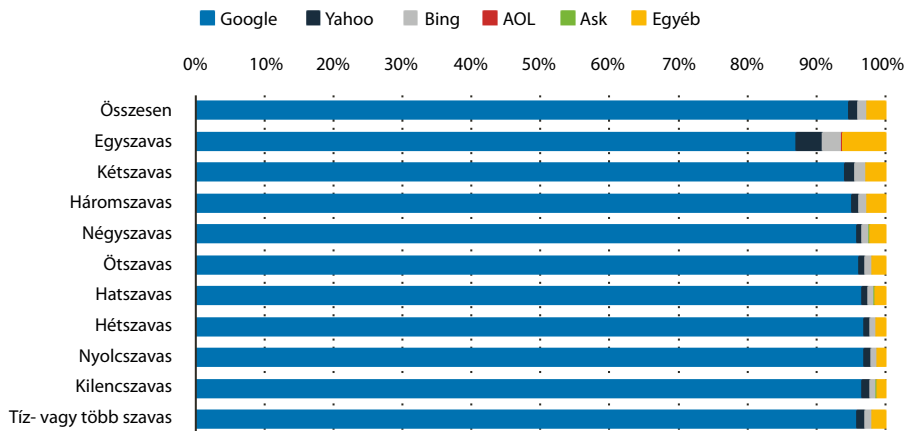
⁷ A találati oldal azon listája, amelyet a kereső algoritmus ad, nem tartalmazza a hirdetéseket. A Google esetében a találati oldal két részből tevődik össze: az egyik az organikus találati lista, a másik a fizetett hirdetések (Google AdWords) lista. A keresőoptimalizálás elsősorban a Google keresőre épül a Google piaci részesedése miatt, amint azt a 2.2. ábra is mutatja.

⁸ A Google kereső működését részletesen megismerhetjük a Google oldalán. Google: [A Google Kereső működése – Áttekintés](#).

⁹ Rövid videó magyar felirattal: [A keresés alapjai](#).

¹⁰ Egy érdekes cikk a magyar keresőkről 2003-ból. Azóta már egyik kereső sem létezik. Rátonyi Gábor Tamás: [Magyar keresők](#). *Hwsz.hu*, 2003. augusztus 22.

¹¹ J. Clement: *Global Digital Population as of October 2020*. 2020.

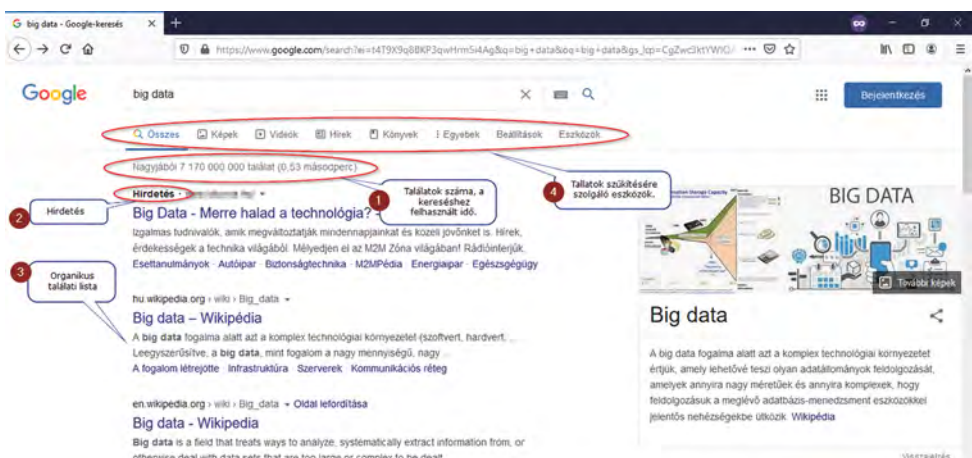
2.2. ábra: Globális keresőmotorok piaci részesedése a keresési lekérdezések nagysága szerint, 2020. januári állapot szerint

Forrás: J. Clement: *Global Search Engine Market Share as of January 2020*. Search Query Size, 2020. augusztus 31.

Ahogy a 2.2. ábra is szemlélteti, a Google a legelterjedtebb kereső, ezért a következőkben a fejezet a Google keresőjén keresztül mutatja be a keresési alapelveket, azok azonban a többi kereső esetében is többnyire érvényesek.

Keresési találatok és azok szűkítése

Keressünk rá a *big data* szavakra a Google keresőjében, majd vizsgáljuk meg a megjelenő találati listát!

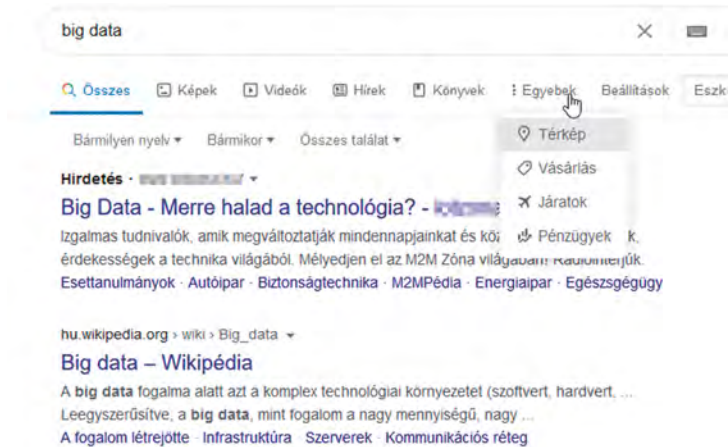
2.3. ábra: Google találati oldal a *big data* szavakra történő keresés esetén

Forrás: Google találati oldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

A 2.3. ábrán látható magyarázatok:

- 1 Láthatjuk, hogy eredményként „Nagyából 7 170 000 000 találat”-ot kaptunk, és a kereséshez felhasznált idő 0,53 másodperc volt.
- 2 A találati listában megjelenik egy hirdetés is.
- 3 A korábbiakban bemutatott organikus találati listát láthatjuk.
- 4 A találatok szűkítésére szolgáló eszközök.

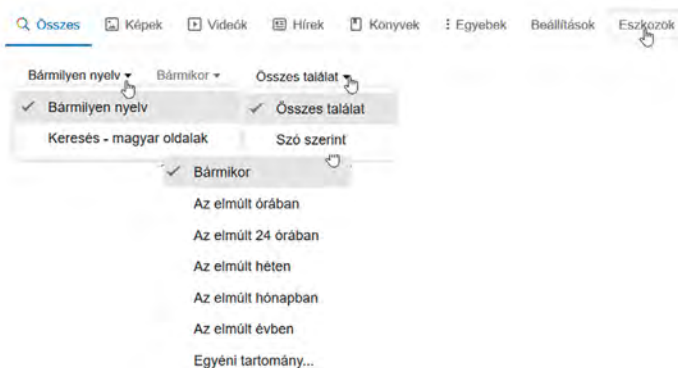
A találati oldal *Egyebek* lehetőségére kattintva (2.4. ábra) láthatóvá válik, hogy a beírt keresés találatait az alapértelmezett *Összes* [találat] mellett szűkíthetjük a *Képek*, *Videók*, *Hírek*, *Könyvek* mellett *Térkép*, *Vásárlás*, *Járatok*, valamint *Pénzügyek* kategóriájára.

2.4. ábra: Google találati oldal – Egyebek lehetőség menü ábrája

Forrás: Google találati oldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

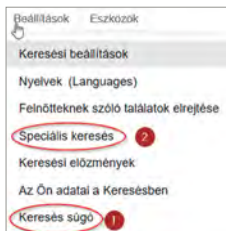
Az *Eszközök* menüpontra kattintva további lehetőségek válnak elérhetővé a találatok szűkítésére, amelyek összefoglalását a 2.5. ábra mutatja be. Lehetőség van csak magyar nyelvű találatok megjelenítésére (további nyelvi beállítások a *Beállítások* menü alatt érhetők el), valamint idő szerinti szűrésre is.

2.5. ábra: Google találati oldal – Eszközök menü lehetőségeit bemutató összefoglaló

Forrás: Google találati oldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

A találati oldalon a Beállítások menüponton belül látható a ❶ Keresés súgó¹² – érdemes ezt áttanulmányozni –, valamint a ❷ Speciális keresés, amelyet a következőkben tekintünk át.

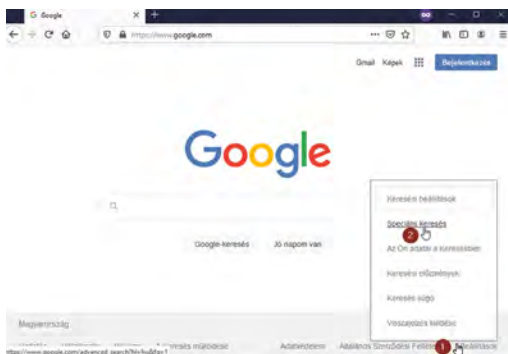
2.6. ábra: Google találati oldal – Beállítások menü lehetőségeit
Forrás: Google találati oldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Összetett/speciális keresés

Összetett keresés alatt azt értjük, amikor a keresés során több keresési feltétel alapján keresünk, például kifejezésre, időintervallumra, szerzőre, jogszabályra stb.

Elsőként a Google-kereső összetett keresési funkcióit tekintjük át. Mindenki jól ismeri a Google letisztult kezdőoldalát. Nézzünk egy kicsit a gépház alá, és ismerkedjünk meg a részletes keresési lehetőségekkel! Az itt megismert fogások más keresők esetében is alkalmazhatók, így a későbbiekben ismertetésre kerülő adatbázisok szinte mindegyikénél.

Speciális keresési funkciók megnyitásához kattintsunk a Google főoldalán a Beállításokra, majd a Speciális keresés lehetőségre. Ahogy az a 2.6. ábrán látható, a Beállítások menüpont alatt a ❷ Speciális keresésre kattintva szintén erre az oldalra fogunk jutni. (Ha nem boldogulnánk, még mindig ott a lehetőség, hogy beírjuk a keresőmezőbe: „speciális keresés Google”).

2.7. ábra: Google kezdőoldal képernyőkép, a Speciális keresési lehetőség megjelenítésével
Forrás: Google kezdőoldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

A megjelenő oldalon máris sokkal több lehetőséget láthatunk, amivel pontosabb találatokat érhetünk el a keresés során.

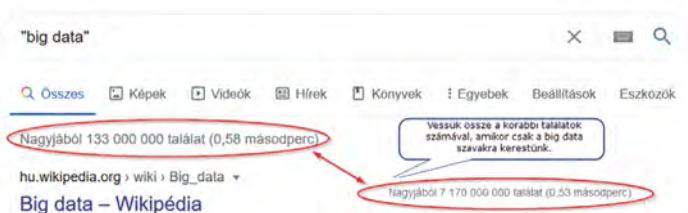
¹² Google Súgó: *Internetes keresések finomítása*.

2.8. ábra: A Google Speciális keresés oldala

Forrás: Google Speciális keresés [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Ha jobban szemügyre vesszük, akkor az oldal jobb oldalán, az „*Ennek elvégzéséhez a keresőmezőben.*” résznél megtalálhatjuk azt a leírást, amelynek segítségével ugyanezt az eredményt érhetjük el a kereső főoldalán található keresőmezőből indulva.¹³

Nézzük meg a különbséget a korábbi big data keresésünket alapul véve. Keressünk rá most a *big data* kifejezésre, azaz a második mezőbe – „A találatok tartalmazzák pontosan ezt a szót vagy kifejezést:” – írjuk be a szavakat. A magyarázat szerint „*Ennek elvégzéséhez a keresőmezőben*” a pontos kifejezéseket tegye idézőjelbe: „esküvői torta”, azaz példánkánál maradván, ha a főoldalon a „*big data*” kifejezésre keresünk, „” közé téve a két szót, ugyanezt az eredményt fogjuk kapni, mint ha a speciális keresés oldalról indítottuk volna a keresést.

2.9. ábra: Google találati oldal a big data kifejezésre történő keresés esetén

Forrás: Google találati oldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Látható, hogy immáron „csak” 133 millió találatunk van a korábbi 7,1 milliárd találathoz viszonyítva.

Jegyezzük meg, ha kifejezésre akarunk keresni és nem egymás melletti külön álló külön kulcsszavakra, akkor tegyük idézőjelbe a szókapcsolatot, így már kifejezésre történik a keresés.

¹³ Bővebb információkhoz juthatunk a Google-keresés Sűgó [Internetes keresések finomítása](#) témakörében.

A kifejezésekre történő keresés a későbbiekben bemutatásra kerülő adatbázisok esetében is hasznos lesz, hogy a legrelevánsabb találatokat kaphassuk.

Kép alapján történő keresés

Előfordulhat, hogy van egy jó képünk, (info)grafikánk, amelyet szeretnénk előadásunkban bemutatni, de már nem emlékszünk pontosan, hogy honnan töltöttük le, vagy csak valami miatt fontos lenne megkeresni a hozzá tartozó forrást. Ekkor jól jöhet a Google Kép alapján történő keresési lehetősége. Ehhez annyit kell tennünk, hogy megnyitjuk a Google képkeresőjét a <https://images.google.com> címen, vagy a kereső főoldalán a „Képek” felírra kattintunk. A korábbiakban megismert speciális keresésre itt is van lehetőségünk.¹⁴

A kép feltöltésére több módszer van. A legegyszerűbb egérrel a fájlkezelőből áthúzással feltölteni a képet, amelyet (vagy amelyhez hasonlót) szeretnénk megkeresni.

2.10. ábra: Google Képek – Keresés kép alapján lehetőségeinek összefoglalása

Forrás: Google Képek – keresés kép alapján [képernyőkép], a szerző szerkesztése

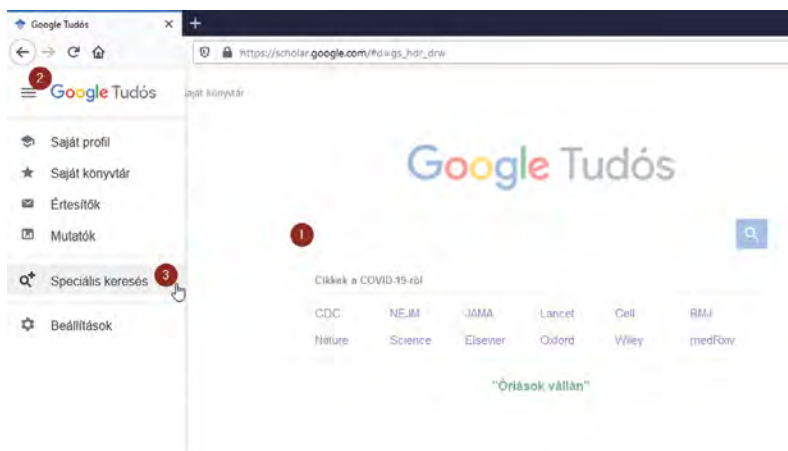
Google Tudós

A Google Tudós szolgáltatása 2004. november 18-án indult. A Google speciális keresője, a Google Tudós segít megtalálni a releváns forrásokat a tudományos kutatás világából. Kereshetünk tudományos cikkeket, disszertációkat, könyveket, kivonatokat, bírósági határozatokat stb. A Google Tudós tudományos folyóirat- és szakkönyvkiadók adatbázisaiból, tudományos szakmai társaságok, felsőoktatási intézmények honlapjairól, intézményi repozitóriumból, könyvtári katalógusokból és más webhelyekről gyűjti az adatokat. Ennek ellenére az itt megjelenő találatok is tartalmazhatnak nem tudományos forrásokat, illetve parazita kiadók találatai is megjelenhetnek a listában. Ezért ennél a keresési formánál is fontos a forráskritika, amelyet a fejezet későbbi részében mutatok be.

A parazita folyóiratok (*predatory journals*) olyan álagadémiai folyóiratok, amelyek azzal a céllal jöttek létre, hogy kihasználva a fejezet későbbi részében kifejtett Open Access publikációs modellt, mindenfajta minőségbiztosítás nélkül pénzt szedjenek be a szerzőktől a cikk megjelenéséért. Sok esetben nehéz azonosítani ezeket a folyóiratokat (adott esetben konferenciákat), mivel magas színvonalú nyílt hozzáférésű folyóiratoknak adják ki magukat, de nem biztosítanak

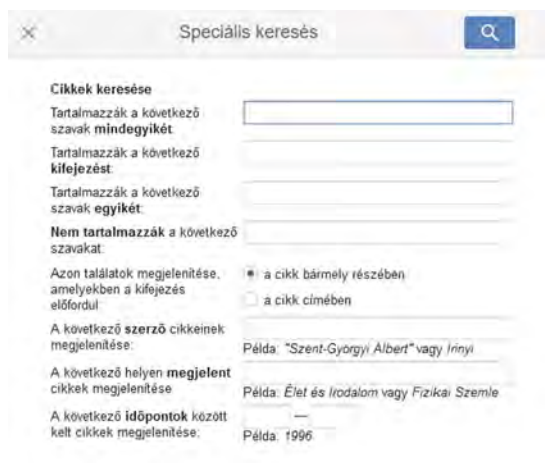
¹⁴ Google Képek Speciális képkeresés.

érdemi szerkesztői és szakértői értékelést. Azáltal, hogy hiteles források is hivatkoznak ezekre a folyóiratokra, hivatalosnak tüntethetik fel az egyébként megkérdőjelezhető forrást, ami komoly problémát jelent a mai tudományok kommunikációjában.¹⁵

2.11. ábra: A Google Tudós kereső kezdőoldala Speciális keresés funkció elérhetőségével
Forrás: Google Tudós oldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

A Google Tudóst (Google Scholar) a <https://scholar.google.com/> címről megnyitva ugyanaz a letisztult keresőfelület és keresőmező ❶ található, mint amit már megszoktunk a hagyományos kereső esetében. A ≡ jelre kattintva ❷ további lehetőségek állnak rendelkezésünkre, a Speciális keresést ❸ is beleértve, amely azonban kicsit különbözik a korábbiakban ismertetettektől.

2.12. ábra: A Google Tudós speciális keresés oldala
Forrás: Google Tudós speciális keresési oldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

¹⁵ Részletesebben lásd például: [Predátor folyóiratok](https://predator.folyoiratok.com/). [Openscience.hu](https://openscience.hu/).

A találati lista ugyanannak a műnek több elérhetőségét vagy változatát is tartalmazhatja, ¹ amint azt a 2.13. ábra mutatja. Ezek között lehet olyan, amelyen keresztül megtalálhatjuk, mely könyvtárban érhető el a nyomtatott példány (vagy elektronikus elérés), illetve lehet olyan elérhetőség is, amelyen keresztül korlátozás nélkül ² hozzáférhető a mű teljes szövege (lásd nyílt hozzáférés). ³ Továbbá lehetőségünk van megtekinteni kapcsolódó cikkeket, valamint az adott közleményre a Google Tudós által megtalált hivatkozásokat (idézetek száma).¹⁶

2.13. ábra: Google Tudós-találat

Forrás: Google Tudós találati oldal cikk [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Online adatbázisok

Hasznos kiindulópont az NKE Központi Könyvtárának honlapja, amely az egyetem központi weboldalán¹⁷ keresztül érhető el.

Közszolgálati Tudásportál

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem kereshető és teljes szövegek díjmentes hozzáférését biztosító digitális tudástára közvetlenül elérhető a <https://tudasportal.uni-nke.hu/> címről.

„A Közszolgálati Tudásportál a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen keletkezett, az Egyetemen folyó képzéssel és kutatással kapcsolatos, illetve az Egyetem és jogelőd intézményeinek történetével összefüggő digitális dokumentumok adattára.”¹⁸

Kiemelt gyűjtemények: Ludovika Gyűjtemény, Magyar Archívum, Közszolgálati Online Lexikon. További gyűjtemények: Digitalizált régi könyvek, Doktori disszertációk, Folyóiratok, folyóiratcikkek, NKE kiadványok, Pályázati anyagok, Publikációk.

Előfizetett és szabadon hozzáférhető adatbázisok

Az aktuálisan előfizetett és így a hozzáférhető adatbázisok köre évről évre változik, ezért érdemes mindig az Egyetemi Könyvtár kapcsolódó aloldalán tájékozódni a www.uni-nke.hu/konyvtar/adatbazisok címen, ahol az előfizetett adatbázisok betűrendben megtalálhatók, és közvetlenül kattinthatók.

¹⁶ A két legnagyobb tudományos közösségi oldal az [Academia](http://Academia.edu) és a ResearchGate, amelyek használata ajánlott és hasznos, azonban figyelembe kell venni, hogy sok esetben nem egészen legálisan tartalmazzák a cikkek teljes szövegét. A találat jobb oldalán (2) a forrás az academia.edu-ra hivatkozik, ahol elérhető a teljes tartalom is.

¹⁷ A [Nemzeti Közszolgálati Egyetem központi weboldala](http://NemzetiKozszolgالاتiEgyetem.kozponti.weboldala).

¹⁸ [Tudasportal](http://Tudasportal.hu).

Az adatbázisok használatában a könyvtár munkatársai tudnak további segítséget nyújtani.¹⁹

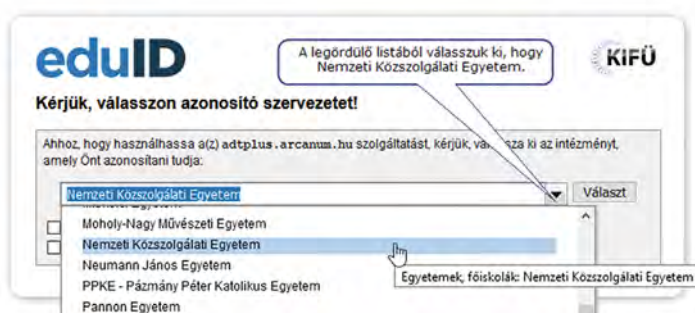
Az előfizetett adatbázisok az NKE belső hálózatán található számítógépekről (például a könyvtárakban elhelyezett olvasói számítógépekről), valamint távolról (például kollégiumokból vagy akár otthonról) is elérhetők. A távoli eléréshez bizonyos adatbázisok esetében az Informatikai Igazgatóság által üzemeltetett VPN-szolgáltatás szükséges. Vannak olyan szolgáltatások is, amelyek csak az egyetem meghatározott számítógépeiről érhetők el.

Azoknál az adatbázisoknál, ahol a bejelentkezési lehetőségeknél az eduID bejelentkezési lehetőséget látjuk (a 2.14. ábra csak egy lehetséges megjelenést mutat be), nem szükséges VPN-kapcsolat, az egyetemen használt azonosítóval be tudunk lépni a következőkben ismertettek szerint.

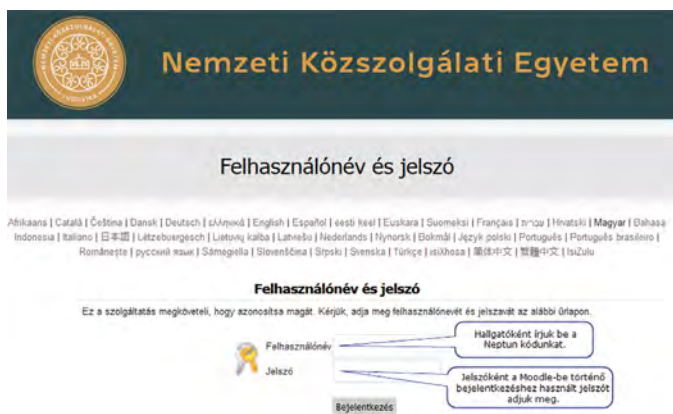
2.14. ábra: Példa eduID bejelentkezési logóra

Forrás: eduID [képernyőkép], a szerző szerkesztése

2.15. ábra: eduID bejelentkezés – intézmény kiválasztása

Forrás: eduID [képernyőkép], a szerző szerkesztése

2.16. ábra: eduID bejelentkezés – bejelentkezési adatok megadása

Forrás: eduID [képernyőkép], a szerző szerkesztése

¹⁹ Bővebb információ: [Felhasználói tréningek, Uni-nke.hu](https://uni-nke.hu).

Felhasználónévhez hallgatóként a Neptun-kódot, jelszóhoz pedig a Moodle-be történő bejelentkezés során használt jelszót (ami azonos az O365-ös jelszóval) kell megadni.

Az előfizetett adatbázisok köre időről időre változik, így a fejezetben csak néhányat emelünk ki. A kimaradó, de aktuálisan elérhető adatbázisokkal a gyakorlatok során lesz lehetőség megismerkedni.

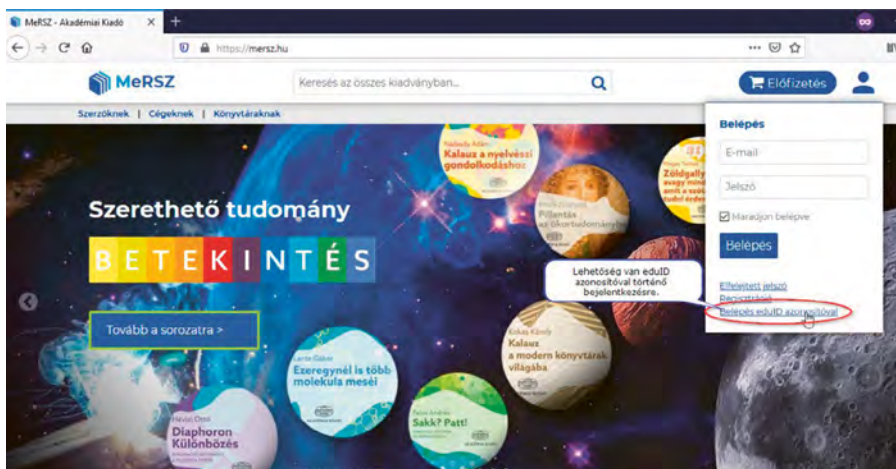
Akadémiai Kiadó Magyar Elektronikus Referenciamű Szolgáltatás (MeRSZ)

2016-ban indult el az Akadémiai Kiadó gondozásában a MeRSZ, amely több száz magyar nyelvű kézikönyvet, szakkönyvet, felsőoktatási tankönyvet, jegyzetet tartalmaz a legkülönbözőbb tudományterületekről.

Az előfizetés használata eduID-vel lehetséges egyetemi IP-cím-tartományon kívül, azaz nincs szükség VPN-kapcsolatra. A szolgáltatás rendelkezik mobiltelefonos applikációval, amely Android, iOS és Windows operációs rendszerekre is elérhető. Az alkalmazásokban szintén használható az eduID-azonosítás.

Az előfizetési szolgáltatáson kívül van blog is, amely bejelentkezés nélkül is olvasható, és számos hasznos tanáccsal szolgál az alábbi témakörökben: vizsgaidőszak, tanulási tippek, dolgozat, jegyzet. A bejegyzésekben sokszor be vannak linkelve azok a tartalmak, könyvek, amelyek bejelentkezés után teljesszövegűen hozzáférhetők, illetve tartalmaznak kereszthivatkozásokat is más blogbejegyzésekre.

A MERSZ adatbázisában megjelenített e-könyvek egyes részleteihez jegyzeteket fűzhetünk, illetve egy kattintással elkészíthetjük a szükséges hivatkozást több hivatkozási stílusból (Harvard, Chicago, APA) választva.

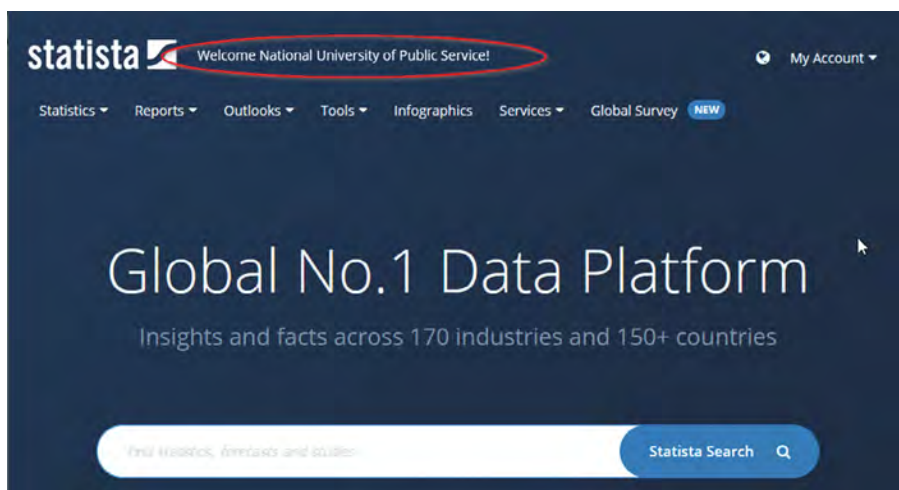
2.17. ábra: A Magyar Elektronikus Referenciamű Szolgáltatás kezdőoldala

Forrás: Magyar Elektronikus Referenciamű Szolgáltatás [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Statista

A Könyvtár honlapján megjelent legfrissebb információk alapján elérhető a Statista adatbázis, amely „több ezer forrásból összegzi a rendelkezésre álló globális és regionális statisztikai adatokat a társadalom, gazdaság, demográfia, környezet, média, kultúra témakörében. A szolgáltatás részeként országjelentések, regionális elemzések, pénzügyi adatok, infografikák is elérhetők az NKE polgárai számára. [...] A táblázatok és összeállítások jó segítséget nyújthatnak szakcikknek és szemináriumi dolgozatok elkészítéséhez is.”²⁰ A fejezetben megtalálható számos diagramnak szintén a Statista a forrása.

Az előfizetés használható a korábbiakban bemutatott eduID-szolgáltatással egyetemi IP-cím-tartományon kívül, azaz nincs szükség VPN-kapcsolatra. A 2.18. ábrán látható a sikeres bejelentkezés ténye.

2.18. ábra: Statista-kezdőoldal

Forrás: *Statista* [képernyőkép], a szerző szerkesztése

További hasznos statisztikai adatbázisok

A fejezetben a legnagyobb, ingyenesen elérhető hivatalos statisztikai adatportálokat mutatjuk be. A legtöbb közülük rendelkezik vizualizációs eszközökkel is.

Központi Statisztikai Hivatal (KSH)

A KSH feladat- és hatáskörét a Központi Statisztikai Hivatal Szervezeti és Működési Szabályzata ismerteti, amely *A Miniszterelnökséget vezető miniszter 27/2020. (XII. 28.) MvM utasítása a Központi Statisztikai Hivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról* jogszabályban található meg.

²⁰ Új online adatbázisok az NKE-n.

„2. § (1) A KSH a kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény szerinti kormányzati főhivatal, amelynek felügyeletét a Miniszterelnökséget vezető miniszter látja el.

[...]

3. § (1) A KSH feladatait és hatáskörét a hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Stt.), valamint a KSH alapító okirata és az európai statisztikákról szóló 223/2009/EK rendelet határozza meg.

(2) A KSH mint nemzeti statisztikai hivatal célja, hogy statisztikai információk nyilvánosságra hozatalával valósághű, tárgyilagos képet adjon a társadalom, a gazdaság, a környezet állapotáról és annak változásairól, az állami szervek, az önkormányzatok, a gazdasági szervezetek – beleértve a pénzügyi piacokat –, a civil szervezetek, a tudományos tevékenységet végzők, a közvélemény, a média szereplői, valamint a nemzetközi szervezetek, különösen az Európai Unió intézményei számára.”

Nézzük meg, milyen feltételekkel lehet felhasználni az oldalon közzétett adatokat. Ehhez nyissuk meg az oldal Felhasználási feltételek menüpontját!

A szerzői jogra vonatkozóan az alábbiakat olvashatjuk: „A www.ksh.hu domain név alatt (továbbiakban: Portál) található tartalom a Központi Statisztikai Hivatal szellemi tulajdona, a KSH a szerzői jog jogosultja. Minden engedély nélküli használat a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény, a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény, a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, valamint a Szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény rendelkezéseinek (a továbbiakban: vonatkozó szabályok) megsértéséből fakadó jogkövetkezményekkel jár.”

Tartalom használatára vonatkozó szabályok: „A KSH a Portálon megjelenő dokumentumok használatának jogát csak azzal engedélyezi, hogy a felhasználó tudomásul veszi, hogy az e kiszolgálón található oldalakat nem jogosult módosítani, újra előállítani vagy kereskedelmi céllal felhasználni.”

Hasonlítsuk össze a KSH felhasználási feltételeit a továbbiakban bemutatásra kerülő adatportálok felhasználási feltételeivel!

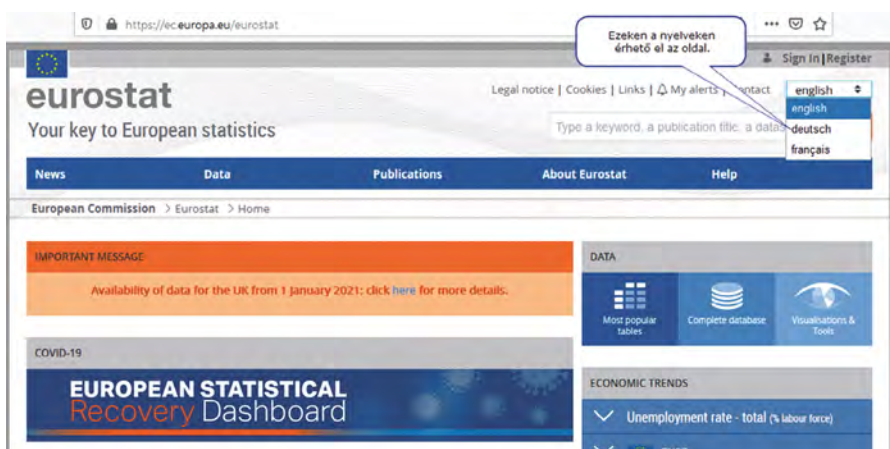
2.19. ábra: A Központi Statisztikai Hivatal kezdőoldala

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Eurostat

Az Eurostat az Európai Unió statisztikai hivatala, amely tagállamok nemzeti statisztikai intézeteivel és más nemzeti hatóságaival együttműködve készíti az európai statisztikákat. Az Európai Statisztikai Rendszerhez (ESS) tartoznak Svájc, valamint az Európai Gazdasági Térség (EGT) országainak statisztikai hatóságai is. Az összes európai statisztika elérhető az Eurostat weboldalán.²¹

Az adatok felhasználására vonatkozóan az Eurostat politikája az adatok szabad újrafelhasználásának ösztönzése mind kereskedelmi, mind nem kereskedelmi célokra. A Creative Commons licencét nem nevezik meg expliciten, de a honlapon közzétett összes statisztikai adat, metaadat, hivatalos kiadvány és egyéb dokumentum néhány kivételtől eltekintve szabadon felhasználható. Követelmény, hogy forrásként legyen feltüntetve az Eurostat, továbbá ha az újrafelhasználás az adatok vagy a szöveg módosítását vonja maga után, ezt világosan jelezni kell.²²

2.20. ábra: Az Eurostat kezdőoldala

Forrás: Eurostat [képernyőkép], a szerző szerkesztése

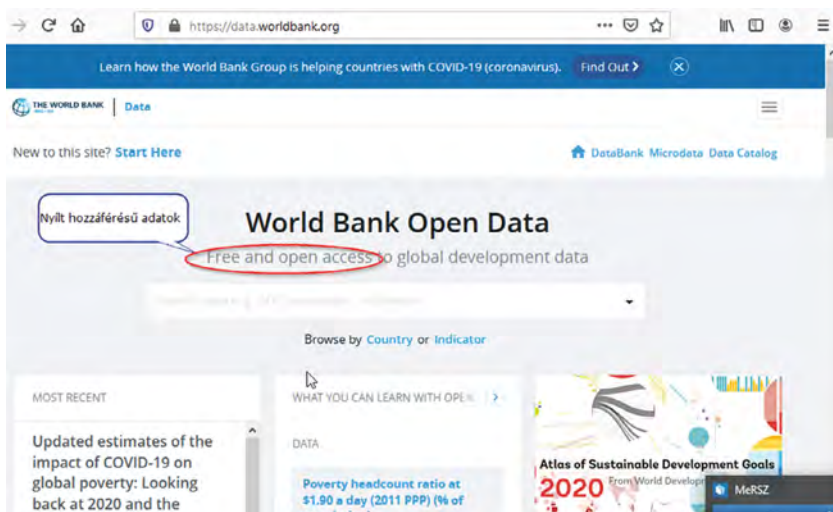
Világbank-adatportál

A Világbank által üzemeltetett World Bank Open Data adatportál²³ ingyenes és nyílt hozzáférést biztosít a globális fejlesztési adatokhoz. Az adatok, ha másként nem jelzik a portálon, a Creative Commons Attribution 4.0 nemzetközi licenc alapján kereskedelmi vagy nem kereskedelmi célokra felhasználhatók.

²¹ Eurostat: *Who We Are*. [Ec.europa.eu/eurostat](https://ec.europa.eu/eurostat).

²² Eurostat: *Copyright Notice and Free Re-use of Data*. [Ec.europa.eu/eurostat](https://ec.europa.eu/eurostat).

²³ The World Bank: *World Bank Open Data adatportál*. [Data.worldbank.org](https://data.worldbank.org).

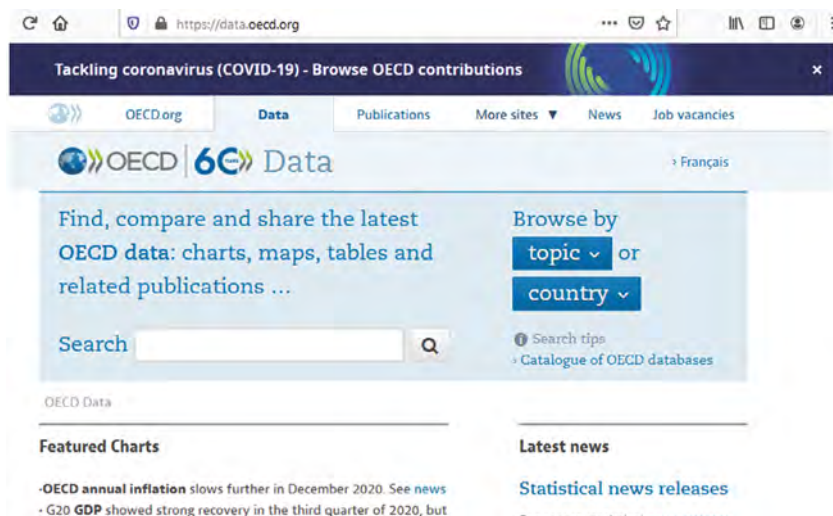

2.21. ábra: A World Bank Open Data adatportál kezdőoldala

Forrás: World Bank Open Data [képernyőkép], a szerző szerkesztése

OECD-adatportál

Az OECD is üzemeltet adatportált, ahol a legfrissebb OECD-adatok (diagramok, térképek, táblázatok) és tanulmányok között lehet keresni témakörök és országok szerint, valamint szabadszavas kereséssel. A felhasználási feltételek eltérőek a különböző adatforrásból származó tartalmakkal kapcsolatban, de megemlítik a Creative Commons licenceket, valamint tartalmazzák a fordításokra vonatkozó irányelveket is.

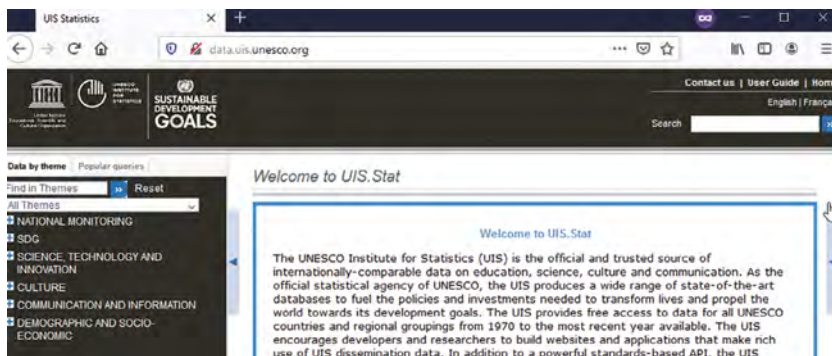

2.22. ábra: Az OECD-adatportál kezdőoldala

Forrás: OECD Data [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Az UNESCO Statisztikai Intézete

Az UNESCO Statisztikai Intézete (UIS)²⁴ az oktatás, a tudomány, a kultúra és a kommunikáció nemzetközileg összehasonlítható adatainak hivatalos és megbízható forrása. A felhasználási feltételek megengedőek, de nem nevesítik a Creative Commons licencet.²⁵

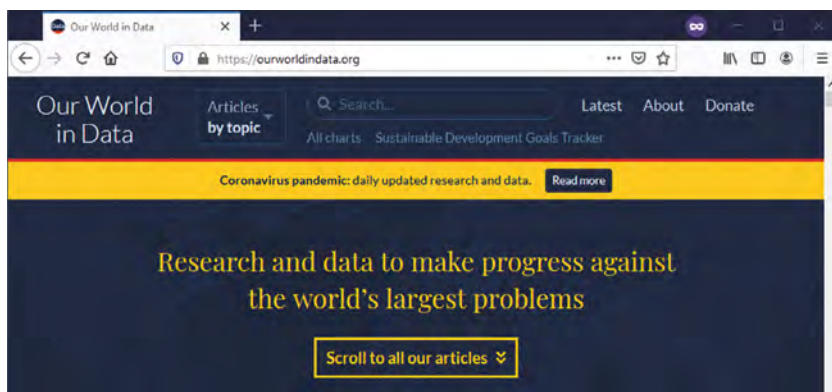

2.23. ábra: Az UNESCO Statisztikai Intézet-adatportál kezdőoldala

Forrás: UNESCO Statisztikai Intézet [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Our World in Data

Az oldal célja, hogy „a nagy problémákkal kapcsolatos ismeretek hozzáférhetővé és érthetővé váljanak”. Az oldalt a Global Change Data Lab nonprofit szervezet üzemelteti és tartja fenn, az Oxfordi Egyetem kutatóival együttműködésben. Az oldal használata ingyenes, és mindenki számára elérhető.

2.24. ábra: Az Our World in Data adatportál kezdőoldala

Forrás: Our World in Data [képernyőkép], a szerző szerkesztése

²⁴ UNESCO: UNESCO Statisztikai Intézet, [Data.uis.unesco.org](https://data.uis.unesco.org).

²⁵ UNESCO: UIS Statistics, [Data.uis.unesco.org](https://data.uis.unesco.org).

Jogszabálytárak

A tanulmányok, valamint a mindennapi élet, munka során szükség lehet a különböző jogszabályok szövegének pontos ismeretére. Ebben nyújtanak segítséget a jogszabálytárak, jogszabálykeresők.

Nemzeti Jogszabálytár

„A Nemzeti Jogszabálytár mindenki számára térítésmentesen igénybe vehető jogszabálykereső szolgáltatás. A Nemzeti Jogszabálytár tartalomszolgáltatója és a szolgáltatás üzemeltetője a Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.” „A Nemzeti Jogszabálytár közzétételéről a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény rendelkezik, részletes szabályait a Nemzeti Jogszabálytárról szóló 338/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet határozza meg.”²⁶

A közismert jogszabályokra kattintva, a hétköznapi nyelvben ismert neveken lehet megtalálni a jogszabályokat, például Áfa. tv. – 2007. évi CXXVII. törvény (2008. január 1.) – az általános forgalmi adóról, Eügyintézési tv. – 2015. évi CCXXXII. törvény (2016. január 1.) – az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól, Infotv. – 2011. évi CXII. törvény (2011. július 27.) – az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról stb.

2.25. ábra: Nemzeti Jogszabálytár kezdőoldal

Forrás: *Nemzeti Jogszabálytár* [képernyőkép], a szerző szerkesztése

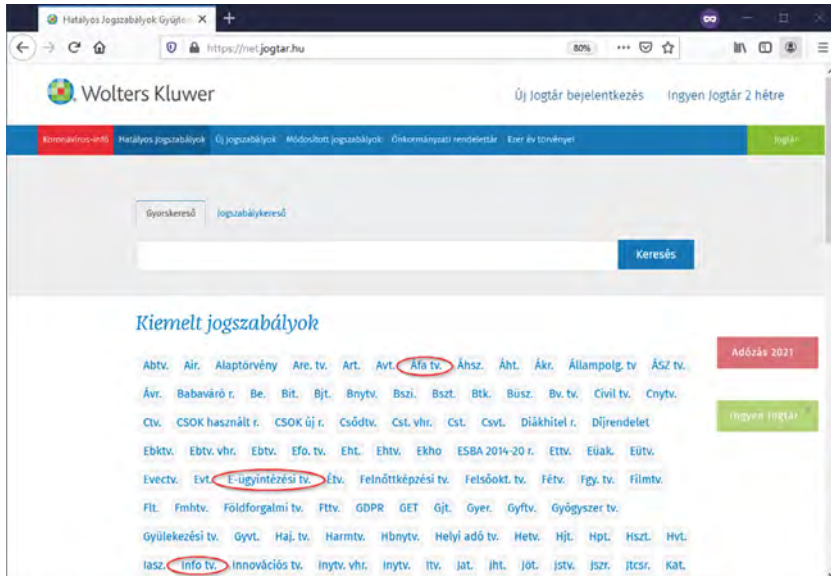
Jogtár

A Jogtár a Wolters Kluwer Hungary Kft. ingyenes, hatályos jogszabálygyűjteményének oldala. A szolgáltatás „az adott napon hatályos magyar jogszabályokat tartalmazza, és a jogszabály hatályos időállapotán túl az azt közvetlenül követő időállapotát”²⁷

²⁶ *Nemzeti Jogszabálytár: Impresszum*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft.

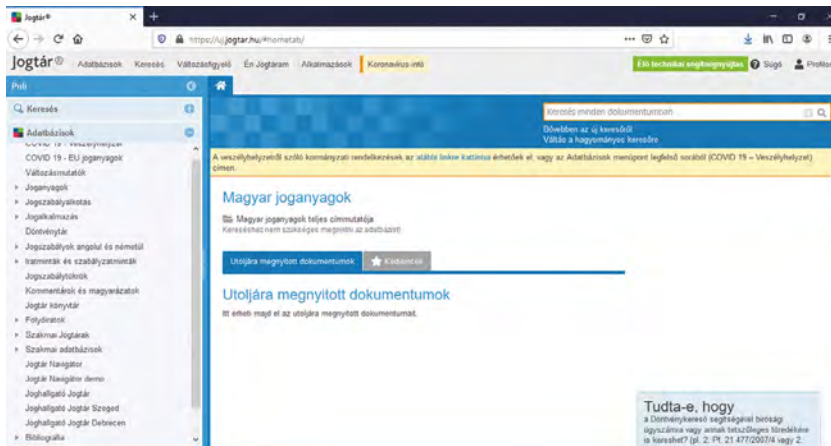
²⁷ *Jogtár*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft.

Az NJT-hez hasonlóan itt is megtalálhatóak a Kiemelt jogszabályok köznapi neveik alapján. Az előfizetéses változat számos prémium szolgáltatást nyújt. A Jogtár használatával kapcsolatos videós segédlet található a kiadó honlapján,²⁸ amely hasznos tippeket és segítséget nyújt kezdő és haladó Jogtár-felhasználóknak egyaránt.

2.26. ábra: Jogtár

Forrás: Jogtár [képernyőkép], a szerző szerkesztése

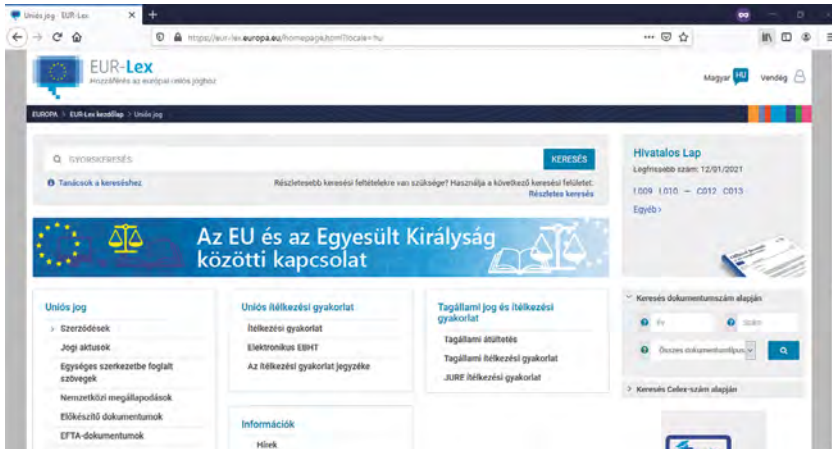
2.27. ábra: Jogtár, előfizetői változat

Forrás: Jogtár előfizetői változat [képernyőkép], a szerző szerkesztése

²⁸ A Jogtár videós segédlete. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft.

EURLex

„Az EUR-Lex az uniós joghoz online hozzáférést adó portál. Az EUR-Lex tartalmazza az EU jogi dokumentumainak hivatalos változatát, egyszersmind a legátfogóbb uniós jogtár. Az EU 24 hivatalos nyelvének mindegyikén rendelkezésre áll, és naponta frissül.”²⁹

2.28. ábra: EUR-Lex

Forrás: EUR-Lex oldal [képernyőkép], a szerző szerkesztése

A „honlap tartalmára, az uniós jogszabályok összefoglalóira és az egységes szerkezetbe foglalt szövegekre vonatkozó szerzői jogok tulajdonosa az Európai Unió, és e szerzői jogokat a Creative Commons Attribution 4.0 nemzetközi licenc védi. Ennek alapján a honlap tartalma a forrás és a felhasználó által tett esetleges változtatások feltüntetésével felhasználható.”³⁰ A Creative Commons licenceket a következő fejezetben ismertetjük.

Open Access – Nyílt hozzáférés

A nyílt hozzáférés modell egyik életre hívó alap gondolata annak az ellentétnek a feloldása volt, hogy az államilag finanszírozott, naprakész tudományos kutatások és fejlesztések eredményeiről csak a tudományos folyóiratok tudósainak megfelelő mélységben és hitelességgel. Ezeket a folyóiratokat azonban profitorientált kiadók adják ki, amelyek üzleti alapon, előfizetési díjért nyújtják a szolgáltatásaikat. Így az a paradox helyzet áll elő, hogy egy államilag, közpénzből finanszírozott kutatás eredményeiért egy másik államilag fenntartott intézménynek, például könyvtárnak fizetnie kell. Többek között ez a gondolatmenet hozta létre 2002-ben a Budapest Open Access Iniciatívát, amely a nyílt hozzáférés elveinek első hivatalos megfogalmazása volt.³¹

²⁹ Európai Unió: Az EUR-Lexről. *Eur-lex.europa.eu*.

³⁰ Európai Unió: 2. Jogi nyilatkozat. *Eur-lex.europa.eu*.

³¹ Bővebben: Budapest Open Access Initiative, *Directory of Open Access Journals*.

A nyílt hozzáférés gondolatának eredete³² azonban a korábban már említett Tim Berners-Lee³³ nevéhez és a CERN-hez (Európai Nukleáris Kutatási Szervezet) köthető. 1993. április 30-án a CERN közkinccsé tette a világháló szoftverét. Később a CERN egy kiadást tett elérhetővé nyílt licenccel, amely biztosabb módja annak, hogy maximalizálja a szoftver terjesztését. Ezek a lépések tették lehetővé az internet fejlődését.³⁴

„Szabad hozzáférése az azt értjük, hogy mindenki számára ingyenesen olvashatók, letölthetők, lemásolhatók, kinyomtathatók, terjeszthetők ezek a cikkek, bennük keresés végezhető, a cikkek teljes szövegéhez csatolások fűzhetők, keresőmotorral indexelhetők, adat formájában valamely szoftverrel kezelhetők, vagy egyéb törvényes célra felhasználhatók pénzügyi, jogi vagy műszaki korlátozás nélkül, kivéve azokat a korlátozásokat, amelyek egyébként az internethez való hozzáférés velejárói. A reprodukálás és terjesztés egyedüli korlátja az legyen, és a szerzői jogvédelem szerepe ezen a területen abban nyilvánuljon meg, hogy a szerzők ellenőrizhessék műveik integritását, továbbá jogosultak legyenek arra, hogy megfelelően elismerjék munkájukat, és hivatkozzanak rájuk.”³⁵

Bánhegyi Zsolt 2006-ban így mutatott rá: „[A] »szabad hozzáférés« generikus, csaknem teljesen kilúgozott fogalom, csupán akadálytalan, díjfizetés nélküli elérést jelent, további fölhasználásról, egyéb dolgokról nem árul el semmit. Az »open access«, a »nyílt hozzáférés« viszont magába foglal egy sor feltételt és szabályzót; a közlemény integritásának megtartása, a szabályos idézés köteleme stb. Tanulmányok, könyvek, írások tucatjai foglalkoznak a nyílt hozzáférés üzleti modelljeivel (OA business models) – magától értetődő, hogy ezek nem a »szabad hozzáférés« üzleti modelljei.”³⁶

Nyílt Oktatási Tartalmak

A *Nyílt Oktatási Tartalmak* (Open Education Resources, OER) az UNESCO definíciója szerint olyan „oktatási, tanulási és kutatási anyagok bármilyen, digitális vagy egyéb hordozón, amelyek közkinccsként hozzáférhetők, vagy olyan nyílt licenc alapján adtak ki, amely lehetővé teszi mások számára a költségmentes hozzáférést, felhasználást, adaptálást és terjesztést korlátozás nélkül vagy minimális korlátozásokkal”.³⁷ Az OER fogalmát az UNESCO 2002-ben tartott „Forum on the Impact of Open Courseware for Higher Education” fórumán fogadták el. 2012. június 20–22. között Párizsban, az UNESCO Nyílt Oktatási tartalmakról szóló Világkongresszusán³⁸ elfogadták a Nyílt Oktatási Tartalmakról szóló nyilatkozatot (2012 Paris OER

³² A mozgalom történetéről részletesen olvashatunk a [Mi az Open Access? Openscience.hu](http://Mi%20az%20Open%20Access%20Openscience.hu) oldalon.

³³ 2004-ben lovagi címet kapott II. Erzsébet brit uralkodótól „az internet globális fejlődéséhez nyújtott szolgálataiért”. [Creator of the Web Turns Knight. Bbc.co.uk](http://Creator%20of%20the%20Web%20Turns%20Knight.Bbc.co.uk).

³⁴ CERN: [The Birth of the Web. Home.cern](http://The%20Birth%20of%20the%20Web.Home.cern).

³⁵ A nyílt hozzáférés definíciója a BOAI szerint, amelyet 2012-ben, 10 évvel az eredeti nyilatkozat után megerősítettek: *The Budapest Open Access Initiative after 10 Years: Setting the Default to Open*.

³⁶ Bánhegyi Zsolt: *Fogalmi és terminológiai zavar: az Open Access NEM „szabad hozzáférés”!* *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 53. (2006), 3.

³⁷ További OER-definíciók találhatók a Creative Commons (következő pontban bemutatott) szervezet [What is OER? Wiki-oldalán](http://What%20is%20OER?Wiki-oldal%C3%A1n).

³⁸ UNESCO: [World Open Educational Resources Congress. Webarchive.unesco.org](http://World%20Open%20Educational%20Resources%20Congress.Webarchive.unesco.org).

Declaration).³⁹ 2019 novemberében az UNESCO 40. konferenciája elfogadta az UNESCO OER ajánlását, amely az egyetlen nemzetközi szabványkeretrendszer ezen a területen világszerte.⁴⁰ Az UNESCO a koronavírus-járvánnyal kapcsolatban válaszokat fogalmazott meg a kihívásra az oktatással kapcsolatos területeken, és számos erőforrást tett elérhetővé anélkül, hogy támogná valamely gyártót, céget vagy terméket, szolgáltatást.⁴¹

A nyílt oktatási tartalmak körébe lehet sorolni a már említett Közzszolgálati Tudástárat, de akár a Ludovika Egyetemi Kiadó és a Nemzeti Közzszolgálati Egyetem e-learning-tananyag-kínálatát⁴² is. Továbbá ebbe a kategóriába tartoznak a különböző MOOC-képzések is.⁴³

Szerzői jog és szellemi közjavak

A világháló nagyszerű új lehetőségeket teremtett a tudásmegosztáshoz, a kultúra terjedésének új formáihoz, az alkotások megosztásához. Azonban az internet megjelenésével és ezekkel a változásokkal a jog nem tudott lépést tartani. A szerzői jog fő célja a szellemi alkotások minél erősebb védelme, amely azonban sokszor a szerző saját jogait is csorbítja, amennyiben szabad felhasználásúvá szeretné tenni művét. A jelenlegi szerzői jogi törvények problémáinak elkerülésére jött létre a Creative Commons („kreatív közjavak”) nonprofit szervezet, amelynek célja az olyan kreatív művek mennyiségének növelése, amelyeket mások jogszerűen megoszthatnak egymással vagy felhasználhatnak a saját műveikhez. A szervezet fő tevékenysége a Creative Commons licencek kiadása. Lessig⁴⁴ *Szabad kultúra* című művében alaposan körüljárja a szellemi tulajdon, a szerzői jog kialakulását és szerepét, a jelenlegi rendszer visszasságait és azokat a problémákat, amelyeket az internet idézett elő ezen a területen, valamint elemzi a szellemi közjavakat is.

A Creative Commons mindegyik, CC jelöléssel kezdődő licence biztosítja a szabad terjeszthetőséget. Licenctől függően biztosíthatja az átdolgozhatóságot, illetve a kereskedelmi célú felhasználást. A nyílt oktatási tartalmak definíciójában szereplő minimális korlátozások alatt például az olyan típusú CC licenceket kell érteni, amelyek nem a szabad licenc kategóriába tartoznak, mert például olyan korlátozásokat tartalmaznak, amelyek tiltják a kereskedelmi célú felhasználást (n – Ne add el! attribútum). A nyílt hozzáférést, valamint a nyílt oktatási tartalmak elterjedését is segítik a CC-licencek.⁴⁵

A licenc kiválasztásában tesztfázisban lévő licencválasztó⁴⁶ segít. Itt két egyszerű kérdésre kell rádiógombok segítségével választ adni, és megjelenik a választásunknak megfelelő licenc neve, leírása és weboldalba, vagy a szellemi termékbe integrálható logója.

³⁹ World Open Educational Resources: 2012 Paris OER Declaration. *Webarchive.unesco.org*.

⁴⁰ UNESCO: Open Educational Resources (OER). *En.unesco.org*.

⁴¹ Az UNESCO a koronavírus járvány oktatást érintő kérdéseivel kapcsolatos oldala: *Education: From Disruption to Recovery. En.unesco.org*.

⁴² A Ludovika Egyetemi Kiadó és a Nemzeti Közzszolgálati Egyetem e-learning-tananyag-kínálata. *Elearning.ludovika.hu*.

⁴³ Tömeges, nyílt online kurzus (képzések/tanfolyamok): MOOC Massive Open Online Courses. *Mooc.org*.

⁴⁴ Lawrence Lessig: *Szabad kultúra – A kreativitás természete és jövője*. Budapest, Kiskapu Kft., 2005.

⁴⁵ A Creative Commons licencek leírása és részletei a szervezet weboldalán találhatók meg, *A licencekről* oldalon.

⁴⁶ Creative Commons: *Licencválasztó. Creativecommons.org*.

Engedélyezed az átdolgozott műved megosztását?

Igen

Nem

Igen, és azt szeretném, ha a felhasználók is ugyanilyen feltételekkel tennék közzé az általuk létrehozott származékos műveket.

Engedélyezed a műved kereskedelmi célú felhasználását?

Igen

Nem

A CC licencek:

(CC-BY-4.0) *Nevezd meg!*

(CC-BY-ND-4.0) *Nevezd meg! – Ne változtasd!*

(CC-BY-SA-4.0) *Nevezd meg! – Így add tovább!*

(CC-BY-NC-4.0) *Nevezd meg! – Ne add el!*

(CC-BY-NC-ND-4.0) *Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd!*

(CC-BY-NC-SA-4.0) *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább!*

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által 2017-ben szabadon hozzáférhetővé tett *Szerzői jog mindenkinek* művében részletesebben is lehet olvasni a különböző szerzői joghoz kapcsolódó licencekről.⁴⁷

A Google képkeresőjében a speciális keresési beállításokban a felhasználási jogok esetében például ki tudjuk választani, hogy csak Creative Commons licenclésű képek jelenjenek meg a találati listában.

Forráskritika, hivatkozások, eredetiség, plágium

Az álhírek világában a megtalált, olvasott irodalmat, híreket, információkat nem fogadhatjuk el forráskritika nélkül. Ahhoz, hogy ezt megtegyük (akár csak egy, a közösségi médiában terjedő hírrel kapcsolatban is), a forrásokat tudnunk kell értékelnünk.

Forráskritika

A forráskritika főbb szempontjai a Berkeley Library könyvtári útmutatója alapján:

1. Szerzőség – Ki a szerző? Mi a szerző(k) nézőpontja?
2. Cél – Miért jött létre a forrás? Ki a célközönség?
3. Publikáció és formátum – Hol jelent meg? Milyen formátumban?
4. Relevancia – Mennyire releváns a kutatás szempontjából? Mi a hatálya?
5. Megjelenés dátuma – Mikor írták? Frissült?
6. Dokumentáció – Hivatkozták/idézték forrásaikat? Kit hivatkoztak?

⁴⁷ Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala: *Szerzői jog mindenkinek*. Budapest, 2017.

Hivatkozás

A forráskritika 6., Dokumentáció pontjában szerepel a hivatkozás mint fontos szempont. De miért is kell hivatkoznunk a felhasznált forrásokat? Elsődlegesen nem csak a plágium elkerülése miatt. Az etika és a tudományos integritás is azt követeli meg, hogy tiszteltben tartsuk más szellemi termékét, gondolatait.

A tudományos integritás a European Network for Academic Integrity (ENAI) szervezet megfogalmazása szerint „az etikai és szakmai elveknek, normáknak, gyakorlatoknak és a következetes értékrendnek való megfelelés, amely iránymutatást nyújt az oktatásban, a kutatásban és a tudomány művelésében hozott döntésekhez és cselekvéshez”.⁴⁸

A hivatkozás nem önmagért való öncélú, időrabló tevékenység. A hivatkozás célja többértű. Egyrészt ezzel tudjuk igazolni az adott terület szakirodalmának naprakész ismeretét, saját gondolatainkat, eredményeinket más véleményekkel tudjuk alátámasztani vagy ütköztetni. Előfordulhat, hogy a munkánkban felhasznált valamely forrást szeretné az olvasó mélyebben megismerni, ezért fontos, hogy a felhasznált forrásokat más számára is visszakereshetővé tegyük. A hivatkozással tudjuk elkülöníteni saját szövegünkötől a másoktól, máshonnan átvett gondolatokat.

Mi történik, ha valaki „elfelejt” hivatkozni egy mástól átvett munkára? Plágiumot követ el, ami következményekkel jár(hat). A plágium mások műveinek, gondolatainak hivatkozás nélküli átvétele és saját eredményként való feltüntetése. Azért, hogy véletlenül se fordulhasson elő ilyesmi, érdemes a források felhasználásával egy időben elvégezni a hivatkozást, és érdemes hivatkozásképző alkalmazást használni. A fejezet ezeket a lehetőségeket is ismerteti.

A hivatkozásoknak három alaptípusát lehet megkülönböztetni:

1. Szó szerinti idézés: ebben az esetben kötelező az idézőjelek használata és a pontos oldalszám feltüntetése a szövegközi hivatkozásban (lásd hivatkozási rendszerek).
2. Parafrázis: tartalmi idézés, azaz az eredeti szerző/mű gondolatainak saját szavakkal történő átfogalmazása. Ebben az esetben nem kell idézőjeleket használni, azonban a szövegközi hivatkozásban fel kell tüntetni az eredeti szerzőt, de nem kell pontos oldalszámot megadni. (Az idegen nyelvű szakirodalom feldolgozása is többnyire ebbe a kategóriába tartozik, kivétel, ha szó szerinti fordításról van szó.)
3. Közvetett (kereszt-) hivatkozás. Amikor az olvasott mű szerzője idéz/hivatkozik egy forrást, mindig meg kell próbálni az eredeti forrást felkutatni. A közvetett hivatkozás alapvetően kerülendő (lásd például később, hogy miért ne a Wikipédiára hivatkozzunk).

A hivatkozással szemben támasztott követelmények, alapelvek:

- A hivatkozás legyen egyértelmű (ehhez nyújtanak segítséget a hivatkozási rendszerek vagy szabványok), a forrás legyen megbízható és pontos (lásd forráskritika).
- Ne vegyük át mások hivatkozásait azok ellenőrzése nélkül (lásd később, hogy miért ne a Wikipédiára hivatkozzunk).
- A felhasznált forrásokról vezessünk folyamatos és pontos listát, akár a szövegszerkesztő beépített hivatkozásképzőjét használva, vagy használjunk hivatkozásképző alkalmazást.
- Ábrák, grafikonok esetében is kell hivatkozni vagy az eredeti ábrára vagy a grafikon adatainak forrására.

⁴⁸ European Network for Academic Integrity: [Academic Integrity. Academicintegrity.eu](https://academicintegrity.eu).

A kutatásmódszertannal foglalkozó szakirodalomban tudományterületenként eltérő lehet, mit tekintenek elsődleges (primer), másodlagos (szekunder), illetve harmadlagos (tercier) forrásnak. Tudományterülettől függetlenül főbb alapelvként: *elsődleges források* az eredeti empirikus kutatásokat vagy elméleti tanulmányokat közlő cikkek és szakkönyvek. A *másodlagos források* más, elsődleges dokumentumokat dolgoznak fel. Ilyenek lehetnek az ún. review cikkek/tanulmányok, de ebbe a körbe tartoznak például a tankönyvek is, amelyek egy-egy szakterület áttekintésére szolgálnak. (Ez az oka annak, hogy nem szoktak tankönyvre hivatkozni, mivel ez kereszthivatkozásnak számít és mint ilyen: kerülendő.) A *harmadlagos források* nagy mennyiségű elsődleges és másodlagos forrást foglalnak össze.

Sokszor felmerül a kérdés: miért baj, ha a Wikipédiát hivatkozzák a hallgatók? Erre a kérdésre a Wikipédia önmagában is megadja a választ *Wikipédia: Ellenőrizhetőség* projekt oldalán, amelyen a Wikipédia egyik irányelve olvasható: „A Wikipédia önmagában nem forrás – A Wikipédia szócikkei harmadlagos forrásoknak számítanak, és ezért nem használhatók forrásként más szócikkekben; sem ezen szócikkek tükrözése, sem elágazásaik nem fogadhatók el megbízható forrásként, semmilyen szempontból.”⁴⁹

A Wikipédia *Mi számít megbízható forrásnak?*⁵⁰ című útmutatójában részletesebb magyarázatot is nyújt: „Harmadlagos források, mint az összegzések, enciklopédiák, tankönyvek, és más összefoglaló jellegű művek felhasználhatók áttekintések és összefoglalók megírásához, de nem helyettesíthetik a másodlagos forrásokat a részletes bemutatás során. A Wikipédia szócikkei harmadlagos forrásoknak számítanak, és ezért nem használhatók forrásként más szócikkekben; sem ezen szócikkek tükrözése, sem elágazásaik nem fogadhatók el megbízható forrásként, semmilyen szempontból.”

Ez nem azt jelenti, hogy tilos a Wikipédiát használni. (Abban az esetben természetesen hivatkozni is lehet rá, sőt kötelező is, ha a vizsgálat tárgya maga a Wikipédia, ahogy azt az előző bekezdésben is láthattuk.) Az enciklopédiák hasznos kiindulópontot jelentenek, főként egy új terület feltárásakor, viszont fontos, hogy mindig ellenőrizzük a forrásokat.

A hivatkozás formai szabályai, hivatkozási rendszerek

A hivatkozásokra vonatkozóan léteznek szabványok is, például az MSZ ISO 690:2018 *Információ és dokumentáció. Irányelvek az információforrások bibliográfiai hivatkozásaihoz és idézéseikhez* „a nemzetközi szabvány útmutatást ad a bibliográfiai hivatkozások elkészítéséhez. [...] Ez a nemzetközi szabvány nem ír elő egy adott hivatkozási vagy idézési stílust.”⁵¹

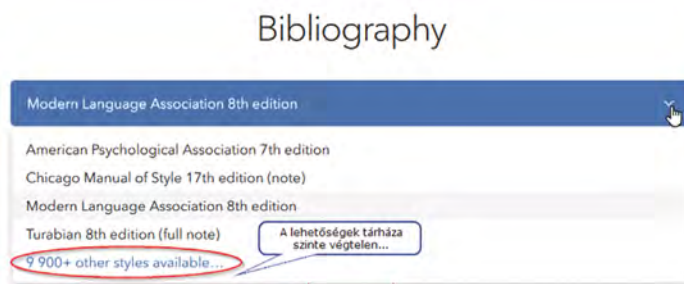
⁴⁹ Wikipédia: *Ellenőrizhetőség*. 2020a.

⁵⁰ Wikipédia: *Mi számít megbízható forrásnak?* 2020b.

⁵¹ A szabvány „[a]lkalmaszható bibliográfiai hivatkozásokban és idézésekben minden fajtájú információforráshoz, beleértve – de nem kizárólag – a monográfiákat, időszaki kiadványokat, részközleményeket, szabadalmakat, térképészeti anyagokat, elektronikus információforrásokat (beleértve a számítógépes szoftvert és adatbázisokat), zenét, rögzített hangot, nyomtatványokat, fényképeket, grafikai és audiovizuális műveket és mozgóképeket is. Nem alkalmazható géppel feldolgozható idézésekre. Nem alkalmazható jogi idézésekre sem, amelyeknek megvannak a saját szabványaik. Ez a nemzetközi szabvány nem ír elő egy adott hivatkozási vagy idézési stílust. Az ebben a nemzetközi szabványban használt példák stílus és központozás szempontjából nem előíró jellegűek. Az A és B mellékletek hivatkoznak e nemzetközi szabvány vonatkozó fejezetére (fejezeteire), amelyek megmagyarázzák a nyomtatott és elektronikus információforrások hivat-

Tudományterületenként eltérő hivatkozási rendszerek/stílusok terjedtek el. A hivatkozási stílusok olyan szabályok összessége, amelyek azt szabályozzák, hogy milyen tartalmi és formai elemeknek kell megfelelniük a forrásokhivatkozásoknak. A különböző hivatkozási stílusok eltérő szabályokkal rendelkeznek a szövegközi hivatkozásokra és az irodalomjegyzékben szereplő bejegyzésekre. A legtöbb hivatkozási stílus tudományos egyesületek vagy tudományos kiadók által kiadott kézikönyveken alapul, így például a pszichológia, oktatás, egyéb társadalomtudományok területén az American Psychological Association által gondozott APA Style (The Publication Manual of the American Psychological Association, amelynek legfrissebb, hetedik kiadása 2020-ban jelent meg),⁵² vagy Modern Language Association of America által gondozott MLA-stílus.⁵³ A Harvard hivatkozási stílus esetében nem létezik egységes kézikönyv/útmutató, ezért következképpen a Harvard-stílusnak nem egy, hanem több változata létezik. A különbségek a különböző verziók között kicsik, és elsősorban az írásjelek használatára vonatkoznak.⁵⁴

Nézzük meg elsőként – a későbbiekben ismertetésre kerülő – Zotero hivatkozáskezelő szoftver egyik online szolgáltatását, amely a bibliográfia gyors létrehozására szolgál a forrás webcíme, ISBN-,⁵⁵ DOI,⁵⁶ PMID-⁵⁷ vagy arXiv-azonosító⁵⁸ alapján. A ZoteroBib automatikusan beolvassa az adatokat újság- és folyóiratcikkekből, könyvtári katalógusokból, tudományos folyóiratcikkekből, az Amazon és a Google Könyvek és még sok más webhelyekről.

2.29. ábra: ZoteroBib – gyors bibliográfia készítése

Forrás: ZoteroBib [képernyőkép], a szerző szerkesztése

kozásának vagy idézésének követelményeit. A C melléklet példákat hoz a bibliográfiai hivatkozásokra, amelyek összhangban vannak ezzel a nemzetközi szabvánnyal.”

⁵² APA: [APA Style. Apastyle.apa.org](https://apastyle.apa.org).

⁵³ MLA: [MLA Handbook. Mla.org](https://mla.org).

⁵⁴ Lund University: [Harvard – Academic writing in English. Awelu.lu.se](https://awel.lu.se).

⁵⁵ Az ISBN-szám (International Standard Book Number – Nemzetközi Szabványos Könyvazonosító) egy olyan numerikus kód, amely könyvek, hangoskönyvek, elektronikus könyvek, monografikus CD-ROM-ok, térképek egyértelmű azonosítására szolgál. Bővebb információ a [Magyar ISBN és ISMN Iroda weboldálán](https://magyarisbn.hu) található.

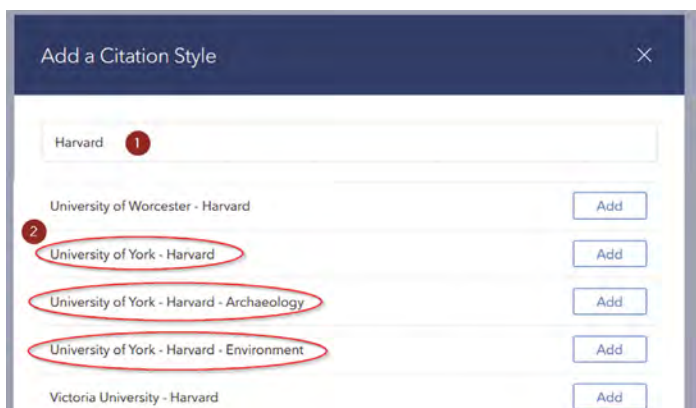
⁵⁶ A DOI (Digital Object Identifier) az elektronikus dokumentumok körében használt digitális objektum-azonosító, amely számok, betűk és szimbólumok sorozata, és az elektronikus dokumentum azonosítására szolgál. A DOI egyértelműen azonosítja az eredeti dokumentumot akkor is, ha annak webcíme megváltozik. A DOI feloldására lehetőség van a <https://dx.doi.org/> oldalon.

⁵⁷ A PMID (PubMed-Indexed for MEDLINE) a [PubMed](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/) adatbázis által használt azonosító.

⁵⁸ Az arXiv egy nyílt hozzáféréstű archívum, amely 2021. január 18-ai állapot szerint 1 824 121 tudományos cikket tartalmaz. [Understanding the arXiv identifier](https://arxiv.org/).

Amint azt a 2.29. ábrán is láthatjuk, majdnem 10 ezer hivatkozási stílus közül lehet választani. Akkor mégis melyik hivatkozási rendszert használjuk?

Erre a kérdésre viszonylag egyszerű az általános válasz: amelyiket kéri. A ZoteroBib oldalán szűkítsük a Harvard hivatkozási stílusra a hivatkozási stílusok listáját, és látni fogjuk, hogy például a Harvard hivatkozási rendszeren belül rengeteg külföldi egyetem elkészítette a saját testre szabott rendszerét. Ha legördítünk a találati oldal aljáig (2.30. ábra), láthatjuk, hogy a University of York esetében három Harvard-stílus található a tudományterülettől függően. Lehetőségünk van saját hivatkozási stílus definiálására is, amennyiben nem találunk számunkra megfelelőt.

2.30. ábra: Harvard hivatkozási stílus – példa a ZoteroBib által használható stílusokra

Forrás: *ZoteroBib* [képernyőkép], a szerző szerkesztése

A hazai egyetemeken nincs egységes előírás a hivatkozási stílusok használatára. Még az OTDK esetében is így van, ahol az OTDK Pályamunkák követelményei⁵⁹ között azt az információt kapják a hallgatók, hogy: „Érdeemes már az intézményi TDK-ra beadott dolgozatot a megpályázni kívánt szekció kiírása alapján elkészíteni.”

Az egyes szekciók felhívásait böngészve érdemes megnézni, hogy mit tartalmaznak a „Hivatkozások módja:” leírása alatt.

1. Az Állam- és Jogtudományi Szekció felhívásának 1. számú mellékletében nem található utalás a követendő hivatkozási rendszerre.⁶⁰
2. A Had- és Rendészettudományi Szekció felhívásának 1. számú mellékletében a következő található: „Hivatkozások módja: a szakterületnek megfelelő módon.”⁶¹
3. A Társadalomtudományi szekció felhívásának 1. számú melléklete alapján: „A hivatkozások formátuma feleljen meg a szakmai sztemenderdeknek (például Harvard-rendszer).”⁶²

Mit is jelent pontosan a „Harvard-rendszer”? A probléma az, hogy különböző embereknek mást jelent. Alapvetően egy zárójeles szerző-dátum hivatkozási rendszer. Amint azt láthattuk, a Harvard-rendszer esetében nincs egy dokumentált változat, mint például az APA-stílus

⁵⁹ Az OTDK Pályamunkák követelményei. *Otdk.hu*.

⁶⁰ Az Állam- és Jogtudományi Szekció felhívásának 1. számú melléklete. *Otdk.hu*.

⁶¹ A Had- és Rendészettudományi Szekció felhívásának 1. számú melléklete. *Otdk.hu*.

⁶² A Társadalomtudományi szekció felhívásának 1. számú melléklete. *Otdk.hu*.

esetében, így ez pontosabb meghatározásra szorul.⁶³ A ZoteroBib által használható stílusok esetében láthattuk, hogy a Harvard hivatkozási rendszer esetében számos külföldi egyetem specifikálta és hozzáférhetővé tette a saját Harvard hivatkozási rendszerét.

A forráskezelés informatikai támogatása

A fejezet eddigi részeiben láthattuk, hogy nem is olyan egyszerű a források megtalálása, feldolgozása és hivatkozása. Számos alkalmazás áll rendelkezésre, amely megkönnyíti a források rendszerezését és hivatkozását.

Hivatkozáskézelő szoftverek

A hivatkozáskézelő szoftverek nagymértékben segítik, megkönnyítik a munkát és az adatok későbbi felhasználását. Használatukkal egyszerűbb a szakirodalmi hivatkozások tárolása, rendszerezése és az irodalomjegyzékek elkészítése. A szoftverek számos hivatkozási stílust tartalmaznak – amire láthattunk már példát a ZoteroBib esetében –, amelyek a szövegszerkesztővel összekötve a szöveg írásakor egyszerűen illeszthetők a szövegbe, és automatikusan generálható belőlük irodalomjegyzék.

A tudományos életben és a felsőoktatásban elterjedt hivatkozáskézelő szoftverek a következők: Refworks,⁶⁴ EndNote,⁶⁵ EndNote Web,⁶⁶ Mendeley,⁶⁷ Zotero.⁶⁸ A felsorolásból az online szolgáltatásai mellett csak a Mendeley és a Zotero többplatformos (Windows, Linux és Mac), ingyenesen használható megoldás.

A jegyzet a többplatformos, nyílt forráskódú, ingyenesen használható Zotero-programot és annak alapjait ismerteti a továbbiakban.

Zotero

A Microsoft Office hivatkozáskézelőjének az a legnagyobb problémája, hogy míg a felhasználók jelentős része nem is tud a létezéséről, addig a LibreOffice beépített bibliográfiai megoldása messze elmarad a felhasználói igényektől. Ez a hiányosság azonban a Zotero hivatkozáskézelő használatával kiküszöbölhető, mindamelllett, hogy a források összegyűjtését is megoldhatjuk vele. A program szövegszerkesztővel történő összekapcsolásával nem nekünk kell bevinni az egyes hivatkozásokat (a Word hivatkozáskézelőjének bemutatásánál láthattunk példát a manuális bevitelre), hanem a lementett (vagy manuálisan hozzáadott) forrásokból kiválasztva elvégezhetjük

⁶³ Andy Gillett: "The Harvard System" of Referencing. Using English for Academic Purposes. *Uefap.net*, 2014. szeptember 28.

⁶⁴ RefWorks. *Refworks.proquest.com*.

⁶⁵ EndNote. *Endnote.com*.

⁶⁶ EndNote Web. *Access.clarivate.com*.

⁶⁷ Mendeley. *Mendeley.com*.

⁶⁸ Zotero. *Zotero.org*.

a szövegközi hivatkozást a szövegszerkesztőben. A Zotero bővítményen keresztül együttműködik a Microsoft Worddel, a LibreOffice-szal és a Google Dokumentumokkal is.

A program használatával egyetlen kattintással tudjuk elmenteni a különböző irodalmak bibliográfiai adatai mellett a forrást is, így például, amennyiben a későbbiekben megváltozik a weboldal tartalma, struktúrája, „offline” lementve akkor is rendelkezésünkre áll az eredeti forrás. További hasznos funkciója, hogy számos weboldalt, köztük a tudományos cikkek adatbázisait automatikusan felismeri, amennyiben megtalálható az oldalon a teljes szöveges PDF-fájl, a Zotero azt is automatikusan le tudja tölteni. Lehetőség van a források kategorizálására, gyűjteménybe rendezésére is.

A Zotero oldalon⁶⁹ kattintsunk a letöltés (Download) gombra. A megjelenő képernyőn (2.31. ábra) a következő lehetőségeket láthatjuk. **1** Lehetőségünk van regisztrálni a szolgáltatásra, vagy ha már rendelkezünk regisztrációval, be tudunk lépni. Érdekes regisztrálni annak érdekében, hogy minél szélesebb körűen tudjuk igénybe venni a szolgáltatásokat, például az online együttműködés lehetőségét. A saját fiók létrehozásának egyik nagy előnye, hogy a hivatkozásaink a szerveren is tárolódnak, így több számítógépről, és akár online is elérhetőek számunkra. Az ingyenesen biztosított 500 MB tárhely a lementett források állományainak (pdf, weboldal stb.) tárolására szolgál. Amennyiben kevésnek bizonyul a tárhely, lehetőség van annak bővítésére. **2** Le tudjuk tölteni a Zotero programot az operációs rendszernek megfelelően. **3** Annak érdekében, hogy a böngészőből is egy kattintással tudjuk használni, telepítsük a böngészőbővítményt, amely jelenleg Firefox, Chrome és Safari böngészőhöz áll rendelkezésre. **4** Ahogy azt a nyílt forráskódú szoftverek esetében megszokhattuk, további kiegészítőket tölthetünk le a Zoterohoz is, amivel annak funkcionalitását bővíthetjük.

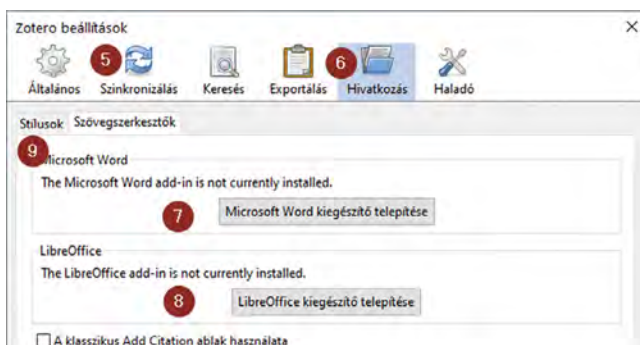

2.31. ábra: Zotero letöltési oldal

Forrás: *Zotero letöltési oldal* [képernyőkép], a szerző szerkesztése

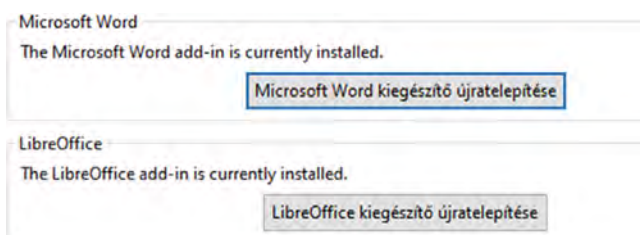
⁶⁹ Zotero. Zotero.org.

A program és a böngészőkiegészítő telepítése után elindítva a Zotero-t tekintsük át a beállítási lehetőségeket. 5 A szinkronizálás menüpont alatt tudunk bejelentkezni a regisztrációkor megadott adatainkkal és jelszóval. 6 A Hivatkozások, Szövegszerkesztők menüpont alatt van lehetőségünk telepíteni⁷⁰ a 7 Word- és/vagy 8 LibreOffice-kiegészítőket, amelyek lehetővé teszik a program együttműködését a szövegszerkesztőkkel. (A Google Docs-együttműködést a böngészőkiegészítők biztosítják.) 8 A Hivatkozások, Stílusok menüpont alatt van lehetőségünk kiválasztani az alkalmazandó hivatkozási stílust, vagy akár továbbiakat is telepíthetünk.

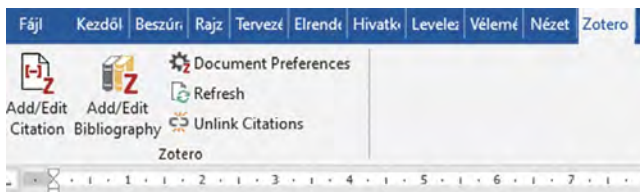
2.32. ábra: Zotero-beállítások összefoglaló ábrája

Forrás: Zotero-beállítások [képernyőkép], a szerző szerkesztése

2.33. ábra: Szövegszerkesztő kiegészítő sikeres telepítése

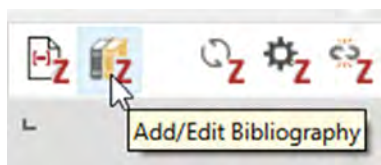
Forrás: Zotero-beállítások [képernyőkép], a szerző szerkesztése

2.34. ábra: A Zotero Word integrációja

Forrás: Zotero Word integráció [képernyőkép], a szerző szerkesztése

⁷⁰ Amennyiben nem sikerül a telepítés, a [Manually Installing the Zotero Word Processor Plugin](#) oldalon találunk segítséget a kézi telepítéshez.

2.35. ábra: A Zotero LibreOffice integrációja

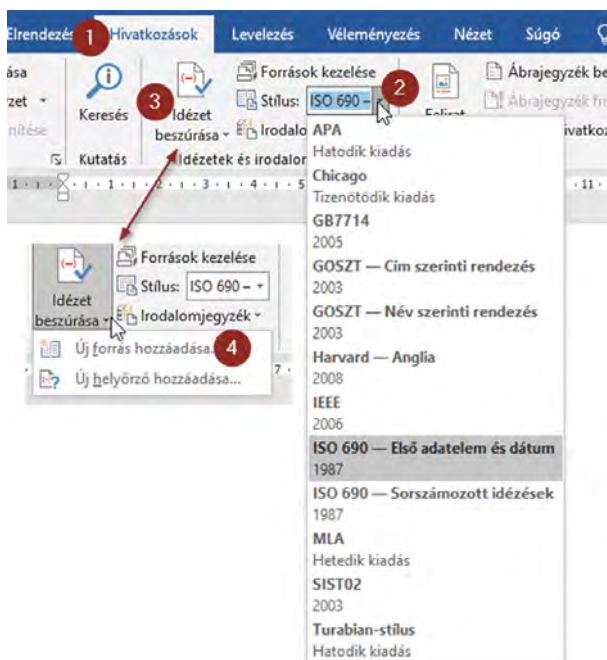
Forrás: A Zotero LibreOffice-integrációja [képernyőkép], a szerző szerkesztése

A 2.33–2.35. ábrák a sikeres Office-integrációt mutatják be. A Zotero program használatát a gyakorlati órák keretében mutatjuk be.

Hivatkozások kezelése MS Word szövegszerkesztőben

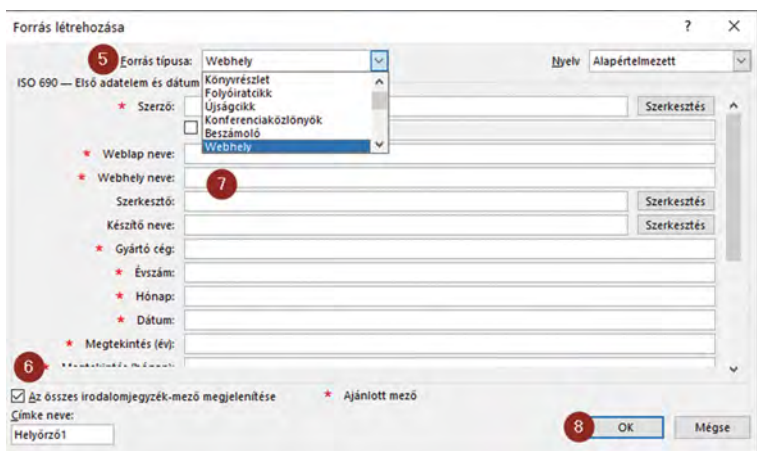
A Microsoft Word szövegszerkesztője, az Office 2007-es verziója óta támogatja a hivatkozások kezelését Word szövegszerkesztőn belül néhány egyszerű lépésen keresztül.

A Hivatkozások lapfület megnyitva **1** a Stílusok legördülő listából **2** tudjuk kiválasztani az előre definiált hivatkozási rendszerek közül a számunkra megfelelőt. Kattintsunk az Idézet beszúrása gombra **3**, majd az Új forrás hozzáadására! **4** A megjelenő párbeszédablakban adjuk meg a forrással kapcsolatos információkat!

2.36. ábra: MS Word Hivatkozáskezelés

Forrás: Word szövegszerkesztő, hivatkozások használata [képernyőkép], a szerző szerkesztése

2.37. ábra: MS Word Hivatkozáskezelés

Forrás: Word szövegszerkesztő, hivatkozások használata [képernyőkép], a szerző szerkesztése

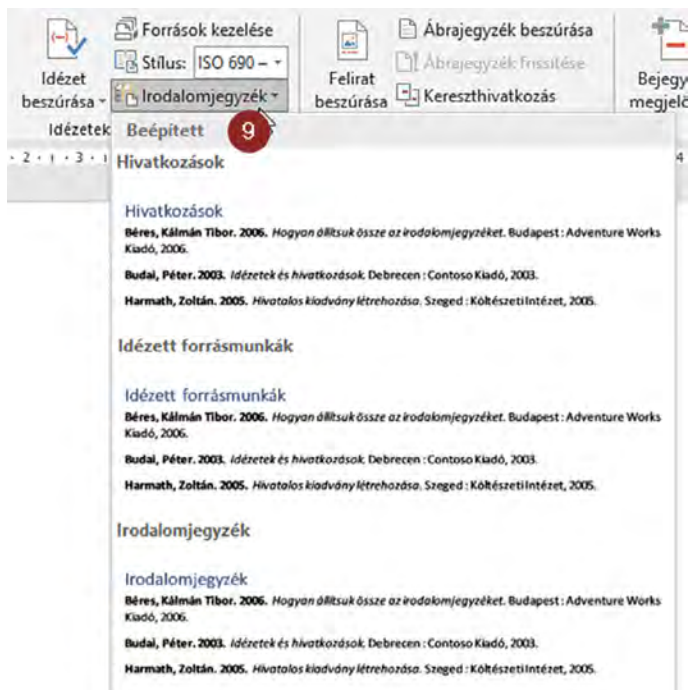
A felhasznált forrásnak megfelelően válasszuk ki a típust a Forrás típusa 5 listából! Amennyiben bejelöljük az Összes irodalomjegyzék mező megjelenítése lehetőséget 6, akkor *-gal fogja a program jelölni a minimálisan ajánlott mezőket. Töltsük ki a forrás adataival a szükséges mezőket 7, majd kattintsunk az OK gombra 8! A forrásokat elegendő egyszer felvinni, amennyiben ugyanarra a forrásra hivatkozunk a dokumentum más részén, elegendő az Idézet beszúrása 3 menüre kattintva a legördülő listából kiválasztani a korábban felvitt forrást. Amennyiben szó szerinti idézést alkalmaztunk, szükséges megadni a pontos oldalszámot. Ehhez kattintsunk az Idézet szerkesztése lehetőségre, majd adjuk meg a pontos oldalszámot (2.38. ábra)!

2.38. ábra: Idézet szerkesztése

Forrás: Word szövegszerkesztő, hivatkozások használata [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Amennyiben így felvittük az összes hivatkozást, az Irodalomjegyzék elkészítése (a tartalomjegyzékhez hasonlóan) már csak egy kattintás lesz. Ehhez kattintsunk az Irodalomjegyzék menüpontra 9, és válasszuk ki a Hivatkozások, Idézett forrásmunkák, Irodalomjegyzék közül azt, amelyikre szükségünk van, és a Word automatikusan beszúrja a kívánt (és kiválasztott hivatkozási) stílusnak megfelelően.

2.39. ábra: MS Word Hivatkozáskezelés

Forrás: Word szövegszerkesztő, hivatkozások használata [képernyőkép], a szerző szerkesztése

Abban az esetben, ha megváltoztatjuk a hivatkozás stílusát ②, a dokumentumban frissülni fognak az újonnan kiválasztott stílusnak megfelelően a hivatkozások.

Összefoglalás

A fejezet betekintést nyújtott az infokommunikációs technológiák által támogatott digitális kutatómódszertan alapjainak számos szegmensébe. Áttekintettük az információkat és adattárakat, a tudástartalmak keresési folyamatait. Megismerkedhettünk számos online adatbázissal és adatforrással. Bemutattuk a forráskritikát, valamint a szakirodalmi hivatkozással szemben támasztott alapkövetelményeket, továbbá láthattuk, hogyan tudjuk a munkánkat a technológia segítségével megkönnyíteni. Ezek azonban még csak az alapokat jelentik. A kutatás módszertani kérdéseivel mélyebben meg kell ismerkedni annak érdekében, hogy a későbbiekben sikeres TDK- és szakdolgozatok készülhessenek. Ehhez a fejezetben megismert adatforrások jó kiindulópontként szolgálhatnak. A kutatás jelen fejezetben nem érintett témakörei közül számos területtel találkozhatunk a jegyzet következő fejezeteiben.

Fogalmak

- Creative Commons
- etika
- forráskritika
- források
- hivatkozás
- hivatkozásképző alkalmazás
- információfeldolgozás
- információkeresés
- információmenedzsment
- információs túlterheltség
- jogszabálytárak
- keresőmotorok
- kulcsszavas keresés
- online adatbázisok
- Open Access – Nyílt hozzáférés
- összetett keresés
- plágium
- szerzői jog és szellemi javak
- Wikipédia
- Zotero

Áttekintő kérdések

1. Mit jelent az információs túlterheltség fogalma? Találkozott már a jelenséggel a gyakorlatban?
2. Milyen internetes keresőket ismer?
3. Hol és mikor történt a nyílt hozzáférés elveinek első hivatalos megfogalmazása?
4. Mire szolgálnak a Creative Commons licenck?
5. Miért kell hivatkozni a felhasznált forrásokra mind írott anyagban, mind prezentáció esetében?
6. Mik a parazita folyóiratok?
7. Mi a parafrázis jelentése?
8. Mik azok a harmadlagos források? Mire használhatóak s mire nem?
9. Miért nem használhatóak a Wikipédia szócikkei forrásként?
10. Milyen elemeit ismeri a forráskritikának? Miért fontos a forráskritika?
11. Véleménye szerint igaz a következő állítás? A hivatkozási szabványok nem írják elő egy adott hivatkozási vagy idézési stílus használatát.
12. Milyen hivatkozási stílusokat ismer?
13. Milyen hivatkozásképző alkalmazásokat ismer?
14. Ismertessen néhány online elérhető jogszabálytárat!
15. Mit jelent a plágium fogalma? Hogyan lehet elkerülni a plágiumot?

Felhasznált irodalom

- Bánhegyi Zsolt: Fogalmi és terminológiai zavar: az Open Access NEM „szabad hozzáférés”! *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 53. (2006), 3. Online: <https://bit.ly/3ItgCcU>
- Berners-Lee, Tim: *Information Management: A Proposal. (Az információmenedzsment: Egy javaslat.)* 1989. Online: <https://bit.ly/37ItIGr>
- Bulao, Jacquelyn: *How Much Data Is Created Every Day in 2020?* 2020. szeptember 10. Online: <https://bit.ly/3CS8gKp>
- CERN: *The Birth of the Web*. Online: <https://bit.ly/3ikmzhm>
- Clement, J.: *Global Search Engine Market Share as of January 2020, by Search Query Size*. 2020. augusztus 31. Online: <https://bit.ly/3IkZWEf>
- Eurostat: *Copyright Notice and Free Re-use of Data*. Online: <https://bit.ly/361xCd7>

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár: *Mi az Open Access?* Online: <https://openscience.hu/mi-az-open-access/>

Európai Unió: 2. *Jogi nyilatkozat*. Online: <https://bit.ly/3KY7Ip5>

Európai Unió: *Az EUR-Lexről*. Online: <https://bit.ly/366MOW4>

European Network for Academic Integrity: *Academic Integrity*. Online: <https://bit.ly/3u7ujJk>

Eurostat: *Who We Are*. Online: <https://bit.ly/34XhcBW>

Gillett, Andy: *"The Harvard System" of Referencing. Using English for Academic Purposes*. 2014. szeptember 28. Online: <https://bit.ly/3whThrT>

Google: *A Google Kereső működése – Áttekintés*. Online: <https://bit.ly/3JouJBq>

Google Súgó: *Internetes keresések finomítása*. Online: <https://bit.ly/3iitGaf>

IGI Global: *What is Information Overload*. Online: <https://bit.ly/3KW7kre>

Jacobson, Ralph: *2.5 Quintillion Bytes of Data Created Every Day. How Does CPG & Retail Manage It?* 2013. Online: <https://bit.ly/3N5FVVY/>

Jogtár. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft. Online: <https://net.jogtar.hu/>

Lessig, Lawrence: *Szabad kultúra – A kreativitás természete és jövője*. Budapest, Kiskapu Kft., 2005.

Lund University: *Harvard – Academic Writing in English*. Online: <https://bit.ly/3qhSBYX>

Nemzeti Jogszabálytár – Impresszum. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. Online: <http://njt.hu>

Rátonyi, Gábor Tamás: *Magyar keresők*. 2003. augusztus 22. Online: <https://bit.ly/3N20wu8>

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala: *Szerzői jog mindenkinek*. Budapest, 2017.

UNESCO: *UIS Statistics*. Online: <http://data.uis.unesco.org/>

UNESCO: *Open Educational Resources (OER)*. Online: <https://bit.ly/3KSY3QF>

Wikipédia: *Ellenőrizhetőség*. 2020a. Online: <https://bit.ly/3izUsLz>

Wikipédia: *Mi számít megbízható forrásnak?* 2020b. Online: <https://bit.ly/36sMuB4>